

Fredag 8. september kl 14.00 – 15.20

Sesjon 1A: Ny kald krig? Begrepsgjennbruk og anakronismer i sikkerhetspolitisk krisetid

Rom: Storen, Høgskulebygget

Følgene av krigen i Europa og økt internasjonal spenning presser frem endringer i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Konsepter og uttrykk fra den kalde krigens dager er børstet støv av. Men ville dagens forskere brukt dem igjen på den samme fortiden? Og hvor egnede er de for å forstå, forklare og møte dagens kriser i internasjonal politikk?

I dette panelet vil vi revurdere klassiske begrep og tilnærminger som har vært førende for forståelsen og utøvelsen av norsk og internasjonal sikkerhetspolitikk. Disse har hatt analytisk nytte for forskning og politikkutforming, men også tjent politiske formål i den offentlige debatten om Norges veivalg. Grensene mellom analyse, politisk retorikk og historiebruk har ikke alltid vært tydelige. Uttrykk som krisehåndtering, krisestabilitet, motstandsdyktighet, avskrekking og beroligelse, balansepolitikk, lavspenning og avspenning stammer alle fra en spesifikk historisk kontekst. Hvilken funksjon fylte de den gang og hvordan har de utviklet seg over tid? Er de relevante i dag, eller trenger vi nye? Gode svar på disse spørsmålene er nødvendige for en levende historieforskning og en kunnskapsbasert samtale om brennbare saker i norsk offentlighet.

Innlegg:

- “Lite er det samme, men samma det? Krisestabilitet som teoretisk begrep i atomvåpenforskningen.” Ph.d.-stipendiat Adelina Trolle Andersen, Universitetet i Oslo (UiO)/Institutt for forsvarsstudier (IFS).
- “Avskrekking og beroligelse: Johan Jørgen Holst og utviklingen av en norsk kald krigstrategi.” Professor Stian Bones, Universitetet i Tromsø.
- “Tre former for «beroligelse» i norsk sikkerhetspolitikk.” Ph.d.-stipendiat Ingeborg Nortvedt Bjur, UiO/IFS.
- “Historiebruk i utformingen av norsk sikkerhetspolitikk: balansen mellom «lange linjer» og tidsnødvendige tilpasninger i alliert øvingsvirksomhet på norsk territorium.” Forsker Anders Dramstad, IFS.

Sesjonsleder: Professor Hallvard Notaker, forskningsprogrammet «Norsk sikkerhetspolitikk i strategisk perspektiv» ved Institutt for forsvarsstudier (IFS).

Sesjon 1B: I kjølvannet av Holocaust: Pressedekning, antisemittisme og restitusjon

Rom: Stad, Høgskulebygget

Sesjonsleder: Elise Barring Berggren

Tiden etter 1945 var ikke bare en etterkrigstid, men også en etterfolkemordstid.¹ Den norsk-jødiske minoriteten ble hardt rammet under Holocaust. Etterdønningene av folkemordet opphørte ikke i 1945 og tiden etter frigjøringen var i flere henseender fortsatt en krisetid for den jødiske minoriteten. Historieforskningen på Holocaust og antisemittisme har fortrinnsvis vært avgrenset til tiden før og under andre verdenskrig, men spesielt den siste tiden har flere prosjekter om norsk-jødisk historie etter 1945 sett dagens lys. Sesjonen bringer sammen tre forskere som nettopp undersøker sentrale aspekter ved etterfolkemordstiden.

Ingjerd Veiden Brakstad (forsker, Falstadsenteret) tar for seg hvordan folkemordet på norske jøder ble forstått og ikke forstått like etter krigen. For de overlevende norske jødene var tiden etter frigjøringen i 1945 preget av at de hadde vært offer for en særegen form for forfølgelse – et folkemord. Et folkemord fortsetter å prege ofrenes liv også etter at den genocidale staten er falt. I Norge var «jødeforfølgelsene» ikke fortiet i den tidlige etterkrigstidens offentlighet. Men hva innebar dette for de overlevende norske jødene? Hvilke tilpasninger av fortellingen om folkemord ble gjort, og hvilke brytninger finnes i den offentlige omtalen av forbrytelsen?

Kjetil Braut Simonsen (forsker, Jødisk Museum i Oslo) utforsker deretter antisemittismen i Norge etter 1945. Som følge av Hitler-Tysklands nederlag og oppgjøret med nasjonalsosialismens forbrytelser skjedde den en utvikling hvor åpen antijødisk agitasjon ble ansett som uakseptabelt. Dette medførte derimot ikke at den antisemittiske fordomskulturen forsvant. I hvilken grad og hvordan endret diskusjonen om jødene og antisemittismen karakter etter 1945? Hvordan manifesterte antijødiske holdninger seg i et samfunn hvor åpenlys antisemittisme var blitt tabu?

Elise Barring Berggren (PhD-stipendiat, NTNU) vil ta for seg restitusjonsoppgjøret. Som en del av Holocaust konfiskerte overgriperne all jødisk eiendom, men tilbakeføringen av disse verdiene etter krigen var mangelfull. Et sentralt arbeidsverktøy utviklet til PhD-prosjektet er «Database over alle norske jøder og restitusjonen 1940–1950-tallet», og denne muliggjør nye kvalitative og kvantitative innfallsvinkler. Internasjonalt gir den lille størrelsen på den norsk-jødiske minoriteten unike muligheter til å analysere en stor andel av de overlevendes arbeid med å gjenoppbygge sine hjem, samtidig som forskningen kan forholde seg tett til enkeltskjebnene.

Ingjerd Veiden Brakstad, forsker på Falstadsenteret (deltaker)

Tittel: «Fortellinger om folkemord: Myter, brytninger og blindsoner»

Kjetil Braut Simonsen, forsker på Jødisk Museum i Oslo (deltaker)

Tittel: «Skandalisering og kontinuitet: Antisemittismen i Norge etter 1945»

Elise Barring Berggren, PhD-stipendiat ved NTNU (deltaker og sesjonsleder)

Tittel: «På sporet av tapte hjem: Restitusjonen av norsk-jødisk eiendom 1945–1955»

¹ Om begrepet «etterfolkemordstid», se Ingjerd Veiden Brakstad. *Etter folkemordet 1945–*. Oslo: Samlaget, 2021. s. 8–9.

Sesjon 1C: Økonomisk-politiske kriser i norsk historieforskning

Rom: Ålfoten, Høgskulebygget

Kriser er i et historisk perspektiv viktig for utformingen av økonomisk politikk. For det første representerer kriser og krisehåndteringen en stresstest for etablerte institusjoner, organisasjoner og tenkemåter, der deres styrker og svakheter blir testet i den praktiske økonomiske politikken. For det andre, ut av kriseforståelser og kriseerfaringer vokser de nye frem nye måter å forstå problemer på, nye virkemidler og endog nye institusjoner. For det tredje, kriser skaper fortellinger, sanne eller usanne, som har virkningskraft på lang sikt og har som augmentativ kraft i begrunnelser, forståelser og utformingen av politikk.

Krisen blir dermed naturlige dreiningspunkter for historiske analyser av endringer. I sesjonen vil en ta for seg tre ulike typer økonomisk-politiske kriser og hvordan de påvirket utformingen av politikk.

Deltagere

Harald Espeli (Handelshøyskolen BI) *En varslet, krypende eller overraskende krise? Statsgjeldskrisen på 1920-tallet.*

Gjermund Forfang Rongved (Høgskolen i Innlandet) *Småstatsmakt gjennom økonomisk krise og deglobalisering – Oslostatene på 1930-tallet*

Lars Fredrik Øksendal (Høgskolen i Innlandet) *Fra seddelbank til sentralbank. Med krisehåndtering som prisme*

Sesjon 1D: «Krise og forfølgelse, endring og nedgang – ny forskning og nye tolkninger om trolldomsprosessene i Norge»

Rom: Yggdrasil, Bragebygget

Sesjonsleder: Anne-Sofie Schjøtner Skaar

Sesjonens hovedtema er trolldomsprosessene i Norge på 1600- og 1700-tallet. Sesjonsinnleggene tematiserer den perioden på 1600-tallet hvor trolldomsprosessene var i sin «krise»-fase med hyppige forekomster av saker, men også sluttfasen av prosessene på 1700-tallet som innebar en «endring» i hvilke saker som kom foran retten samt hvordan anklager om trolldom ble behandlet av rettsvesenet.

Gjennom de siste tiårene har historikere lansert flere ulike perspektiver og forklaringer for utviklingen av trolldomsprosessene på 1500- og 1600-tallet. Therese Thuv vil i sitt innlegg legge fram pågående forskning fra sitt doktorgradsprosjekt, og oppsummere noen av disse perspektivene og forklaringsmodellene. Hun vil også diskutere hvor veien går videre for trolldomsforskningen. En viktig vending som nylig har gjort seg gjeldene i forskningsfeltet, er en økt oppmerksomhet rundt personlig agens og statens rolle. Flere historikere har nå rettet blikket mot lensherrene, deres ansatte og senere embetsmenn, både som motstandere av og pådrivere for trolldomsprosesser. Marie Jenssen vil i sitt innlegg presentere funnene fra masteroppgaven sin, og fokusere på den rollen som lensherrene spilte i norske trolldomsprosesser i perioden 1617–1629. Hun argumenterer for at staten – gjennom sine tjenestemenn – var en aktiv pådriver for prosessene i denne perioden.

Et felt som inntil nylig har vært neglisjert av norske faghistorikere, er de sene trolldom- og magisakene på 1700-tallet. Norske trolldomsprosesser tidfestes til perioden mellom 1560–1700, med en gradvis nedgang i antall saker fra og med siste halvdel av 1600-tallet. Et fåtall stikkprøver og regionale undersøkelser av rettsmateriale fra 1700-tallet har likevel påvist sporadiske trolldom-, magi- og injuriersaker gjennom store deler av århundret. Anne-Sofie Schjøtner Skaar skal i denne sammenhengen presentere de foreløpige funnene fra sitt doktorgradsprosjekt om trolldom- og magisaker i Nord-Trøndelag på 1700-tallet. Hun vil i sitt innlegg tematisere hvordan trolldomsprosessenes karakter endret seg i overgangen til 1700-tallet, med utgangspunkt i funn fra tingbøkene for Inderøy og Namdalen sorenskriveri i perioden 1700–1730. June Natalie Sørli vil til slutt presentere ett av de sentrale funnene fra masteroppgaven sin, som handler om trolldomskonflikter i Finnmark i perioden 1692–1729. Hun vil i sitt innlegg mer spesifikt snakke om samenes amnesti (1726) ovenfor trolldomsloven av 1687, og diskutere om dette amnestiet hadde en innvirkning på antall trolldomssaker mot samer i perioden.

Overordnet vil sesjonsbidragene presentere noe av den nyeste forskningen på trolldom og magi i Norge på 1600- og 1700-tallet.

Therese Thuv

E-post: therese-thuv@nord.no

Stipendiat i sosiologi, Nord Universitet

Tittel på innlegget: *Forskning på trolldom og hekseprosesser. Et historiografisk perspektiv*

Marie Jenssen

E-post: marie.jenssen@hotmail.no

Masterstudent i historie, Universitet i Bergen

Tittel på innlegget: *Lensherrenes rolle i de norske trolldomsprosessene 1617–1629*

Anne-Sofie Schjøtner Skaar

E-post: anne-sofie.skaar@ntnu.no

Stipendiat i historie, NTNU (Institutt for moderne samfunnshistorie)

Tittel på innlegget: *«Mistænkte Konster» og ærekrenkelser: sene trolldom- og magisaker i Nord-Trøndelag 1700–1730*

June Natalie Sørli

E-post: jso116@uit.no

Masterstudent i historie, UiT: Norges arktiske universitet

Tittel på innlegget: *«En almindelig allernaadigst pardon for alle finnernes forrige afguderi»: forfølgelse og tilgivelse av samisk trolldom i 1720-årene.»*

Sesjon 1E: Frittstående innlegg

Rom: Siv, Bragebygget

Slektsgransking med DNA i undervisning som kunnskapsutvikling i historie

Gunnar Sigve Aurdal, prosjektutviklar ved Volda vidaregåande skule

Mitt afrikanske DNA er eit undervisningsprosjekt utvikla av Gunnar Sigve Aurdal ved Volda vidaregåande skule. Sidan 2016 har kring tusen elevar i Vg3 ved skulen arbeidd med historiefaglege, biologiske og etiske problemstillingar knytt til DNA-testing og slektsgransking. Eit hovudmål for involverte lærarar har vore å stimulere til kunnskap om, og opplevingar av, felles opphav, trass variasjon i kultur og utsjånad. Prosjektet er forankra i Kunnskapsløftet 2020 med vekt på tverrfagleg tenking, djupnelæring, genetik og evolusjon, rasisme og historiebevisstheit. Gjennom arbeidet har også Aurdal som slektsgranskar og administrator for Norgesprosjektet DNA utvikla ein solid regional database med DNA-resultat.

På kva måtar kan prosjektet *Mitt afrikanske DNA* bidra til å utvikle historie som undervisnings- og forskingsfag? Høgskulen i Volda samarbeider med Volda vidaregåande skule om eit forskingsprosjekt med ulike perspektiv på arbeidet i prosjektet. Førebelse nøkkelspørsmål for arbeidet er:

- DNA som nytt verktøy i lokalhistorisk arbeid - kva kunnskap produserer dette?
- *Mitt afrikanske DNA* i undervisning om fordommar og rasisme, historiebevisstheit og medborgarskap – korleis reflekterer elevar over arbeidet i prosjektet?
- Å forske på og med elevar i *Mitt afrikanske DNA* – korleis reflekterer lærarar over etikk, praktiske hindringar, tverrfagleg arbeid og potensiale i prosjektet?

I innlegget vil Aurdal presentere arbeidet med undervisningsprosjektet. Dette dannar utgangspunkt for kort refleksjon over førebelse funn. Vi tek gjerne mot innspel til måtar å utforske dette vidare på i ein avsluttande diskusjon om DNA-analyse som metodisk tilnærming til lokalhistorisk arbeid og historieundervisning i skulen.

Historie som rekvisitt i eit navlebeskuande livsmestringsprosjekt?

Sissel Rosland, professor, Høgskulen på Vestlandet

Den nye læreplanen LK20, ofte omtalt som «fagfornyninga», har for samfunnsfaget i grunnskulens del resultert i ei oppheving av disiplindeling og i betydeleg færre kompetansemål. Den tidlegare kronologiske orienteringa av læreplanmåla i historie er også forlate. Ein klar beskjed til alle læreplangruppene i samband med fagfornyninga var at talet på kompetansemål skulle reduserast. I denne situasjonen måtte læreplanutviklarane gjere harde prioriteringar, og dette er også nytta som forklaring frå læreplangruppa når dei er blitt konfrontert med at ein del tema ikkje er med. Men ein god del tema er framleis med i planen for samfunnsfag, nærare bestemt 62 kompetansemål i tillegg til fem kjerneelement. Kva er prioritert som viktig nok til å kome med? Kva plass har historiefaglege mål og tema fått? Kan ein identifisere nokre underliggende premiss for signifikans i planen? Kva blir meininga med historie innafor desse rammene? Innlegget tar utgangspunkt i ei systematisk nærlesing av læreplanen med vekt på kva type historie og historiedidaktikk som blir vektlagt, konseptualiseringa av tidsdimensjonen, og konsekvensen av dei generiske logikkane i planen. Innlegget vil også drøfte potensielle effektar av planen for undervisninga i grunnskulen.

Gran og gagns mennesker

Hege Roll-Hansen (USN)

Skogreising inngikk som en sentral del av den økonomiske gjenreisningen etter andre verdenskrig. Den stortingsnedsatte skogkommisjonen av 1951 utarbeidet ambisiøse planer for planting og utvikling av moderne industriell skogsdrift. Temaet for dette innlegget er hvordan skogreisingen også preget det norske skolesystemet. I den nye folkeskoleloven av 1959 ble det slått fast at to dager hvert skoleår kunne benyttes til planting av skog. Skogsaken hadde siden slutten av 1800-tallet mobilisert bredt i Norge som i mange andre land, avskoging var en alvorlig bekymring og markeringen av en ritualisert skogplantingsdag – arbor day – et internasjonalt fenomen. Allerede i 1894 ble det fremmet forslag i stortinget om en obligatorisk skogplantingsdag i norske skoler. Praksisen var utbredt i mange deler av landet også før skogdagen kom inn i læreplanen og skoleloven i etterkrigstiden.

Selv om den omfattende skogreisingen som skolene var en del av har satt merkbare spor, særlig i de vestlige kystfylkene, må suksessen likevel sies å være betinget. Den dominerende driftsformen i etterkrigstiden, bestandsskogbruket, er i nyere tid kritisert som svært skadelig for skogens økosystemer og arts mangfold. De importerte treslagene, særlig sitka-granen, som ble ansett å være særlig hardfør og egnet for utsatte kyststrøk, har vist seg å være lite heldig, og er i dag rødlistet av miljøvernmyndighetene.

Innlegget tar utgangspunkt i det omfattende pedagogiske materialet som ble produsert for å støtte skolene i dette arbeidet. De pedagogiske og skolepolitiske diskusjonene omkring innføringen av skogplantingsdagen blir diskutert i sammenheng med forståelser av skogbruk som nasjonal næring, både økonomiske og økologiske. De skiftende begrunnelsene for å sette skogplanting på timeplanen er interessante ikke minst på bakgrunn av våre dagers bevissthet om økologisk krise og skolens anerkjente ansvar for bærekraftig utdanning.

Hvorfor og hvordan lærere planlegger for bruk av følelser i undervisning om holocaust

Vidar Fagerheim Kalsås, UiS
Fredrik Stenhjem Hagen, HVL

Hvordan man skal undervise om holocaust har i minst førti år vært et sentralt teoretisk spørsmål i historiedidaktikken. De siste tjue årene har vi også sett at interessen for holocaustundervisning også har vært økende i Norge. Holocaust har også mer enn noe annet historisk tema vært gitt tydelige instruerende rammer fra skolemyndighetene, både da obligatorisk markering av holocaustdagen for alle norske skoler ble innført i 2001 og i de nye læreplanene i samfunnsfag og i historie, hvor holocaust er en av svært få hendelser som nevnes konkret. Samtidig har også undervisningen om holocaust blitt knyttet opp til ideer om transformativ læring, altså at undervisningen skal gjøre elevene mer demokratiske, mer moralsk beviste, og til tydelige antirasister. Det transformative i undervisningen er ofte tenkt at skal skje gjennom å la elevene bli emosjonelt berørt eller rystet.

Denne typen bruk av følelser i historieundervisningen er omdiskutert, og stilles ofte opp som en motsats til faglighet. I dette innlegget ønsker vi å nyansere en slik forstilling, gjennom å beskrive ulike formål med å bruke følelser i undervisning om holocaust. Innlegget skriver seg ut av intervjuer med lærere både i ungdomsskolen og på videregående. Med dette utgangspunktet beskriver vi tre ulike kategorier for bruk av følelser i historieundervisningen: *Følelser som et utgangspunkt*, *følelser som et analytisk verktøy* og *følelser som et læringsmål*. Dermed beskriver vi også hvordan følelser ikke er en motsats til faglighet, men tilhører en annen didaktisk kategori. Bruk av følelser i historieundervisning kan tilføre fagligheten nye elementer, men den kan også stå i veien for den historiefaglige innsikten.

Fredag 8. september kl 15.30 – 16.40

Sesjon 2A: Vitenskapsspråk, faghorisonter og fagutvikling

Rom: Storen, Høgskulebygget

Sesjonsansvarlige: May-Brith Ohman Nielsen (professor i historie, UiA og ansvarlig redaktør i Historisk tidsskrift) og Thomas V.H. Hagen (forskningsleder, ARKIVET freds- og menneskerettighetssenter og leder i HIFO)

I to tiår har det vært vanlig at historikere på flere fagområder publiserer betydelige deler av sin forskning på engelsk for et internasjonalt publikum og internasjonale kolleger. Samtidig er det andre historikere som nesten utelukkende publiserer på norsk for en norsk eller lokal leserkrets. I disse tiårene har historiefaget utviklet seg mye og nye forskningstema og perspektiver kommet til.

I denne sesjonen vil vi undersøke om det har utviklet seg to helt ulike horisonter og kommunikasjonsfellesskap i faget gjennom ulike publiserings- og fagspråkspraksiser, og hva de ulike implikasjonene av dette i så fall kan være.

Blant spørsmålene vi vil stille, er:

- Hvordan ser ulike fagfelt ut i spennet mellom internasjonal orientering, lokalt engasjement og betydning for utvikling av norsk historievitenskap?
- Hva betyr dette for teori, metode og begrepsutvikling i fagfeltet og faget?
- Hva betyr det for utvikling av en kompleks og nyansert sakprosa?
- Hva betyr det for kildebruk, kildeanalyser og arkivstudier?
- Hva betyr det for oppmerksomheten mot og tilnærmingen til historiske fenomener og aktører?

Vi ønsker ikke å lage en norsk vs. engelsk-debatt, men å invitere historikere som har arbeidet på ulike fagfelt innenfor historie, og med studier på ulike analyse- og syntesenivå, til å reflektere over eget fagfelt, egen faghorisont og dilemmaer i egen praksis knyttet til valg av fagspråk og publiseringspraksis.

Vi ønsker å gjøre dette gjennom to påfølgende sesjoner, der vi i den første ber et utvalg historikere om å undersøke og reflektere over disse spørsmålene i eget fagfelt og praksis. I den andre sesjonen ønsker vi å lage et panel med ulike historikere som kan samtale om slike dilemmaer og utfordringer i egen erfaring og praksis gjennom hvert sitt innlegg. Deretter lager vi et panel der vi samtaler videre om dilemmaer og utfordringer.

Første sesjon:

1. Eva Jakobsson, professor emerita, UiS: Miljøhistorie mellom det nasjonale og det internasjonale
2. Erik Opsahl, professor og leder av Middelaldersenteret, NTNU: Middelalderstudier – en nasjonsbyggende øvelse?
3. Trond Bjerkås, førsteamanuensis, UiA: Lokalhistorie mellom bygdebøker og internasjonal publisering

4. Lars Fredrik Øksendal, professor, Handelshøgskolen Innlandet: Hva betyr det for faglig utvikling og selvforståelse å måtte levere tekst i ulike format – betraktninger fra en mangesylende økonomisk historiker

Sesjon 2B: Det historiske fotografiets etikk

Rom: Stad, Høgskulebygget

Sesjonsleder: Svein Atle Skålevåg, professor, AHKR, Universitetet i Bergen (svein.skalevag@uib.no)

Deltakere: Synne Corell, forsker, HL-senteret
Jorun Larsen, phd-stipendiat, LLE, UiB

Det har lenge vært ansett som en dyd i historieforskningen å gjøre historiens usynlige synlige. Et eksempel på det er en stadig tilbakevendende oppfordring om å gi de syke større plass i medisinhistorien. På den andre siden ser vi oftere spørsmålet reist om ikke noen, av hensyn til privatlivet, skulle få lov til å være i fred for historikernes synliggjøringsprosjekter. En slik oppfordring kan også knyttes til medisinhistorien. Spenningen mellom disse motstridende hensynene, mellom synliggjøring og usynliggjøring, blir spesielt påtrengende i møte med fotografiet som historisk kildemateriale.

Fotografiet gjorde det på 1800-tallet mulig å produsere portretter av massene. Det ble tidlig innrullert i ulike makt- og kunnskapsprosjekt. Mens det tidligere var de store og mektige som ble gjenstand for avbildninger, var det nå nye muligheter til å avbilde den lille mann i stort antall. Og mens man før avbildet for å hylle de mektige, ble det nå muligheter til å avbilde for å styre de avmektige. Fotografiet, fra midten av 1800-tallet, ble en teknologi som på nye muligheter muliggjorde disiplinering, kontroll og makt.

Hvordan forholder historikeren seg til det historiske faktum at fotografier ofte er produsert for å beherske mennesker? Er det ok å vise historiske bilder av mennesker i nedverdige situasjoner? Men skal vi gi et navn og et ansikt når vi skriver historie?

I denne sesjonen presenteres tre innlegg som diskuterer fotografier og synliggjøring i tre ulike kontekster: 1) Holocaust i Norge, 2) psykiatriens historie og 3) raseforskningens historie.

- 1) Synne Corell: Fotografier fra holocaust i Norge
- 2) Jorun Larsen: Om synleggjering av «særskilt sårbare grupper»
- 3) Svein Atle Skålevåg: Rase og fotografi: tilfellet samene

Sesjon 2C: Entreprenørskap

Rom: Ålfoten, Høgskulehygget

Gunnar Knudsen som lokal gründer og bedriftsleder
Familie, følelser og forretninger

Ellen Schrumpf, USN

Gunnar Knudsen er mest kjent som politiker og stortingsrepresentant for partiet Venstre fra 1891 til 1921, og som statsminister fra 1908 til 1910 og fra 1913 til 1920. I dette foredraget er det imidlertid ikke politikeren og den nasjonale strategen Gunnar Knudsen det skal handle om. Temaet er Knudsen som *lokal strateg* og bedriftsleder i perioden fra 1887 da Borgestad Fabrikker i Porsgrunn ble etablert, og fram til begynnelsen av 1900-tallet da han i større grad inntok rollen som nasjonal strateg.

Hovedspørsmålet er om, og eventuelt hvilken betydning religiøs og sosial bakgrunn, samt følelser og verdier hadde for hvordan Gunnar Knudsen utøvet bedriftsledelse lokalt. Utgangspunktet er en antagelse om at sosial og religiøs bakgrunn og de følelser og verdier som preget oppvekst og familie hadde betydning og påvirket den voksne bedriftslederens tanker, adferd og handlinger. Familien kan forstås som et følelsesfellesskap, et system av følelser som familiemedlemmene deler og som de definerer og vurderer som verdifulle eller skadelige.

Det anlegges altså et mikro- og innenfra-perspektiv der oppvekst, familie og følelser sentrerer og som kombineres med et blikk for en videre kontekst av både lokalsamfunnet og tidens politiske kultur. Kan et slikt perspektiv bidra med ny forståelse av hvordan forretningsmessige avgjørelser ble fattet og bedriftsledelse utformet innenfor en lokal bedrift, nemlig Borgestad Fabrikker, i et lokalsamfunn, nemlig Porsgrunn, rundt forrige århundreskifte? Dette er spørsmål som foredraget diskuterer og søker å besvare.

Fra sterkstrøm til svakstrøm. Tidligere Hydro-ingeniører satser på oppfinneren Hofgaards elektroniske regnemaskin på 1920-tallet.

Dag K. Andreassen, konservator på Norsk Teknisk Museum/NTNU

Rolf Hofgaard var på 1920-tallet tidlig ute med patenter på relébaserte regnemaskiner. Oppfinneren fant støtte og finansiell hjelp i oppstarten i et ingeniørmiljø som hadde lang erfaring i etablering av kapitalkrevende industri basert på ny teknologi. Brødrene Collett hadde vært inne og ute av varmen i Norsk Hydro, og fikk med seg flere andre med fartstid fra sterkstrømmens gjennombrudd over i det de så som neste store gjennombrudd: Elektronikkens tidsalder.

Et overordnet tema for foredraget er industrialiseringsambisjoner og statlig industriregulering i det som tradisjonelt har blitt betraktet som en krisetid i norsk økonomi fra 1920 til 1940.

Hvordan manøvrerte erfarne og helt nyankomne aktører i det norske industrielle landskapet med nye planer og nye teknologier? Hvordan var mulighetene for nye initiativer i denne perioden? Hvordan endret statens reguleringspolitikk seg?

Ny næring i krisetid – opphavet til den norske lakseoppdrettsnæringa

Widar Aalrust Kristoffersen, Stipendiat, Institutt for historiske og klassiske studier, NTNU

Året 1971 anses som startskuddet for det som innad i bransjen kalles «lakseeventyret». Dette året slaktet brødrene Grøntvedt på Hitra sitt første årskull med laks etter å ha latt dem vokse i åpne merder i sjøen, for første gang i kommersiell skala, og med svært gode resultater. Samtidig sikret de seg rollen som pionerer, foregangsmenn og talspersoner i historien om norsk lakseoppdrett – ei ny kystnæring.

Denne næringa var særlig lovende sett i lys av den generelle situasjonen langs kysten, som var preget av en nærmest total kollaps i sildebestanden. Sildekollapsen hadde ymse årsaker: på den ene siden hadde mekanisering, effektivisering og teknologiske fremskritt bidratt til å redusere bestanden, mens bestandsforskningen viste seg å være feilslått.

Gjennom hele etterkrigstiden hadde silda vært utsatt for et stadig mer intensivt, mekanisert og industrielt fiske, i tråd med politiske målsetninger om ei mer rasjonell fiskerinæring, men i strid med de biologiske forutsetningene for fiskens eksistens. Sildekollapsen viste i tillegg at den norske forskningen på dette feltet hadde vært feilslått, og at bestandsmodellene hadde vært for optimistiske. På bakgrunn av blant annet denne utviklingen ble det besluttet å omorganisere fiskeriforskningen ved å danne et koordinerende organ, Norges fiskeriforskningsråd (NFFR), som kom i gang i 1972.

Var det en direkte forbindelse mellom sildas katastrofe og laksens suksess? Til tross for fremstillingen av lakseoppdrett som en forsknings- og teknologiintensiv virksomhet var det lite ved de tidlige forsøkene på Hitra som kan kalles høyteknologisk, og størsteparten av deres teknikker og utstyr hadde vært utprøvd tidligere, også i norsk sammenheng. I forbindelse med min avhandling vil jeg undersøke om de politiske og økonomiske forutsetningene for oppdrettsnæringa ved begynnelsen av 70-tallet kan ha hatt større betydning enn det som har vært lagt til grunn i tidligere historisk forskning.

Sesjon 2D: Middelalderen som didaktisk problem

Rom: Yggdrasil, Bragebygget

Ordstyrar: Peter S. Lunga

Mellomalderen er, i likskap med dei fleste andre periodar, ikkje nemnd med eit ord i den nye læreplanen i samfunnsfag. Dette står i sterk kontrast til LK06 som stadfestar at elevane etter 7. trinn skal kjenne til samfunnsutviklinga i Noreg under vikingtida samt kjenne til sentrale trekk ved mellomalderen. Også i dei nye læreverka får den einskilde periode langt mindre fokus enn kva tilfellet var i læreverka laga til LK06, i staden hentar ein historiske eksempel for å kaste lys over det læreplanen ser på som kjerneomgrep, som til dømes globalisering, demokrati og berekraft. Resultatet vert at elevane ikkje lenger får ei forståing for perioden.

Denne sesjonen set spørsmål ved kva konsekvensane av måten dei historiske epokane, og då spesielt mellomalderen, vert behandla. Er det av betydning at elevar ikkje lenger skal forstå perioden på sine egne premisser? Har mellomalderen noko særskild ved seg som kan vere verdifullt for elevane? Gjer det noko at elevar ikkje vert kjende med sentrale historiske personar og strukturarar?

Gjennom tre innlegg ønsker vi å synleggjere mellomalderens historiske plass i skulen, og problematisere at den i dagens skule er via særst lite plass. Vi kjem her til å samanlikne læreplanar, og sjå på kvifor mellomalderen kan vere av verdi også i dagens skulekvardag.

Innlegget til Martin Øystese tek for seg kvar rolle mellomalderen har spelt, og speler i dag. Her kjem det også til å verte lagt vekt på undervisningssituasjonen, og korleis mellomalderen appellerer til elevar.

Innlegget til Martin Veier-Olsen tek for seg korleis kriseomgrepet vert nytta i forteljingar om hendingar, prosessar og fenomen i mellomalderen og i vår eiga samtid. Kva for faglege og didaktiske implikasjonar har det når vi nyttar det same omgrepet til å skildre situasjonen til det jordeigande aristokratiet i seinmellomalderen som vi nyttar til å diskutere utslepp av drivhusgassar eller resesjonar i økonomien?

Sesjonen er organisert av Forskningsgruppa Middelalderdidaktikk (MIDDAK) ved Institutt for Lærerutdanning og NTNU. Gruppa vart etablert av historikarar med eldre historie som hovudinteresse og -virkefelt. Slik historiedidaktikken handlar om undervisning på premissane til historiefaget, tek mellomalderdidaktikken for seg korleis mellomalderen som periode kan formidlast og forståast av lærarar og elevar i skulen.

Mellomalderen er ein omfattande historisk periode med eit særreige kjeldemateriale og ei samansett indre utvikling. Den er samtidig myteomspunnen, fantastisk og hyppig representert i populærkultur. Fagmiljøet i MIDDAK jobbar med korleis mellomalderen kan og bør forståast i notida, og korleis dette kan løftast fram i klasserommet.

Tittel på innlegg:

Martin Ø: Mellomalderens rolle i skulen: Frå nasjonalepos til gløymsele.

Martin V-O: Krisebegrepet temporalstrukturer: didaktiske problemstillinger i begrepsliggjøringa av fortid og nåtid

Karl Christian Alvestad: Tverrfaglighet, middelalderen og dybdelæring: en reise i læreres refleksjoner om middelalderen og LK20

Sesjon 2E: Frittstående innlegg

Rom: Siv

Mary Wollstonecraft i 'Frihetens forskole'

Peter Hatlebakk. AHKR, UiB

I innlegget vil jeg snakke om resepsjonen av Wollstonecrafts forfatterskap i Danmark-Norge mellom Wollstonecrafts reise i Norge, Sverige og Danmark i 1795 og utgivelsen av hovedverket *A Vindication of the Rights of Women* i oversettelse i 1801. Historikerne Jacob Neumann og Rasmus Nyerup skrev litteraturanmeldelser av Wollstonecrafts nordiske reise, og Neumann fremhevet at Wollstonecraft var kjent og ble lest av mange dannede nordmenn. Wollstonecraft, som allerede var en berømt intellektuell, utvekslet synspunkter med politisk tenkende nordmenn og dansker under reisen. I den nordiske reisen tok Wollstonecraft opp flere politiske temaer som fikk betydning i årtiene som fulgte i Norge – mest iøynefallende odelsretten.

Jeg vil argumentere for at Wollstonecrafts påvirkning ikke var avgrenset til den eksplisitte resepsjonen av hennes forfatterskap. Da Københavns Universitet lyste ut en priskonkurranse i 1796 om kvinnekjønnets historie i Skandinavia før kristendommens innførelse, ba det om en undersøkelse av et historisk problem som var ved kjernen av Wollstonecrafts verdenskjente kritikk av Edmund Burke. Problemstillingen var knyttet til et historisk narrativ om en særskilt nordisk kvinnefrihet som inspirerte de moderne manerene. Wollstonecraft kritiserte denne oppfatningen sterkt i sine politiske pamfletter og sin historieskriving. Den unge danske historikeren Laurits Engelstoft tok hennes side og forkastet den i en omfattende kritisk kildestudie som ble premiert av myndighetene i København. Engelstoft tok i studien til orde for at kvinner hadde krav på naturlig borgerlig frihet på lik linje med menn, en av flere Wollstonecraftske idéer som kan spores i Engelstofts videre forfatterskap. Engelstoft var en viktig universitetslærer i Frihetens forskole, sentralt plassert i et nettverk av politiserende historiografer og embedsmenn i Danmark og Norge.

Trolldomsprosessene i Finnmark – krise og vendepunkt

Liv Helene Willumsen

Professor emerita, Institutt for historie, UiT – Universitetet i Tromsø

I dette framlegget vil jeg ta utgangspunkt i noen vintermånedene under trolldomsprosessene i Finnmark på 1600-tallet, nemlig fra november 1662 til april 1663. I løpet av et halvt år nådde trolldomsprosessene i Finnmark en topp når det gjaldt intensitet og grusom rettspraksis, og disse trolldomssakene blir stående som den siste store krampetrekning under forfølgelsen av antatte trollfolk i Finnmark. Framlegget vil ha en tredelt målsetning: For det første vil jeg redegjøre for hvordan disse trolldomssakene var en fortsettelse av tidligere trolldomssaker i Finnmark i løpet av 1600-tallet. For det andre vil jeg drøfte hva slags nye elementer som kom inn i bildet under prosessene 1662-1663 og hvordan disse elementene bidro til å bringe hele prosessbølgen til et vendepunkt. For det tredje vil jeg gå inn på de endringer som skjedde under trolldomsprosessene i Finnmark etter 1663 og som førte til at trolldomsprosessene opphørte innen århundrets utgang.

Framlegget vil basere seg på nærlesning av originale rettsreferater fra de lokale ting samt nærlesning av lagmannens protokoller. Begge deler er godt bevart for Finnmarks vedkommende. Min metodologiske tilnærming til fortolkning av materialet er narratologi, særlig er jeg opptatt av de ulike aktørers stemmer slik disse kommer fram i rettsreferatene. Gjennom sorenskriverens rettsreferater fra de lokale ting får vi et glimt av rettslokalets diskurs – anklage, forhør, tilståelse og dom. Gjennom lagmannens referater fra lagting får vi rede på hvordan saker som ble anket opp til lagting ble endelig vurdert. En lesning og fortolkning av 400 år gamle rettsdokumenter vil alltid måtte ta i betraktning tekstkritiske momenter, men kildematerialet er meget rikt og gir særlig gjennom tilståelsene tilgang til datidens farlige trolldomstro.

Vold er ære. Gjengmiljøets æreskodeks sett i forhold til middelalder-ære slik den kommer til uttrykk i Islendingesagaene

Silje Dragsund Aase, VID

Som historiker synes jeg det er interessant å bruke historien til å kaste lys over problemstillinger som er aktuelle i dagens samfunn. Den tilsynelatende eskalerende volden i Oslos gjengmiljø fremstilles gjerne som en krise i media. Noen frykter at vi er på vei mot «svenske tilstander», og at volden skyldes importert æreskultur. Jeg ser nærmere på ære på tvers av tid og rom.

Ære har eksistert til alle tider og i de fleste kulturer. I følge Sharam Khalifeh har «gatas æreskultur» eksistert uavhengig av innvandring. Samtidig bidrar det han kaller «hjemmekultur» med ny dimensjon: Unge menn som også vokter sine søstres ære, og som har lært at ærestapet kan være totalt, er særlig sårbare for krenkelser.² «Gatekultur» som smelter sammen med «hjemmekultur» fra såkalte tradisjonelle samfunn representerer tilsynelatende et brudd i forhold til hvordan nordmenn har oppfattet ære historisk. Men hva om æreskulturen i dagens gjengmiljø ikke egentlig representerer noe nytt?

Når jeg sammenligner ære slik den kommer til uttrykk i Islendingesagaene, med hva ungdom med gjengtilhørighet sier om ære i dag finner jeg følgende: Når ære handler om **å være, eller ikke være**, skaper æreskulturen en grunnleggende frykt for å tape ære. Frykten for å tape ære skaper mennesker som tyr til vold på grunn av bagateller.³

Det er tydelig at ære kan skape visse handlingsmønstre som er uavhengige av tid og rom. Hva innebærer det for vår forståelse av, og vår tilnærming til, den eskalerende volden i Oslos gater?

Å gjere dei norsk – norsk assimilasjonspolitik rett samar, kvener, skogfinnar og romanifolk/tatere

Ketil Zachariassen. Førsteamanuensis i moderne historie ved Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi, UiT Norges arktiske universitet

Gjennom nesten to hundreår søkte norske styresmakter å fornorske samar, kvener, skogfinnar og romanifolk/tatere. Målet var å få minoritetene til å gje opp sitt språk, sine kulturelle særtrekk, sin etnisitet og erstatte dei med norsk språk, kultur og tankesett.

² Sharam Khalifeh, «Gatefeltet- en studie av vold, respekt, ære og etnisitet i Oslos gatekultur.» (2017)

³ Silje Dragsund Aase, «Ære, eller ikke være? En sammenlignende studie av æresbegrepet på Island i middelalderen, og i dagens gjenger i Oslo.» (Oslo 2004)

Fornorskingspolitikken har hatt store konsekvensar for minoritetane sin moglegheit, som enkeltindivid og som gruppe, til livsutfalding og livsmeistring. Det hadde og har framleis konsekvensar for minoritetanes språk og kultur, på samfunnsutvikling og næringsaktivitet. Nærmare 200 år med assimilasjonspolitik har også hatt konsekvensar for korleis majoriteten har sett på og ser på minoritetane og deira språk, kultur og næringstilpassing.

Tidlegare forskning på norsk assimilasjonspolitik har i stor grad tatt utgangspunkt i politikken retta mot kvar enkelt minoritet og har i liten grad sett på fornorskingspolitikken som ein einskapleg politikk retta mot alle minoritetar. I dette føredraget blir kunnskapen frå arbeidet med Sannhets- og forsoningskommisjonen, det vil seie fornorskingspolitikken retta mot samar, kvenar og skogfinner, sett i samanheng med fornorskingspolitikken retta romanifolk/tatere. Kva var likskapen i politikken retta mot desse minoritetane, og på kva vis skilte assimilasjonspolitikken mot dei ulike minoritetane seg frå kvarandre?

Med utgangspunkt i den norske assimilasjonspolitikken ideologi, praksis og målsetting blir ulike fasar, men også former for fornorskingspolitik, identifisert. Føredraget drøftar også om fornorskingspolitikken er avslutta – og i så tilfelle, når blei han det?

Fredag 8. september kl 16.50 – 18.00

Sesjon 3A: Vitenskapsspråk, faghorisonter og fagutvikling (forts.)

Rom: Storen, Høgskulebygget

Sesjonsansvarlige: May-Brith Ohman Nielsen (professor i historie, UiA og ansvarlig redaktør i Historisk tidsskrift) og Thomas V.H. Hagen (forskningsleder, ARKIVET freds- og menneskerettighetssenter og leder i HIFO)

I to tiår har det vært vanlig at historikere på flere fagområder publiserer betydelige deler av sin forskning på engelsk for et internasjonalt publikum og internasjonale kolleger. Samtidig er det andre historikere som nesten utelukkende publiserer på norsk for en norsk eller lokal leserkrets. I disse tiårene har historiefaget utviklet seg mye og nye forskningstema og perspektiver kommet til.

I denne sesjonen vil vi undersøke om det har utviklet seg to helt ulike horisonter og kommunikasjonsfellesskap i faget gjennom ulike publiserings- og fagspråkspraksiser, og hva de ulike implikasjonene av dette i så fall kan være.

Blant spørsmålene vi vil stille, er:

- Hvordan ser ulike fagfelt ut i spennet mellom internasjonal orientering, lokalt engasjement og betydning for utvikling av norsk historievitenskap?
- Hva betyr dette for teori, metode og begrepsutvikling i fagfeltet og faget?
- Hva betyr det for utvikling av en kompleks og nyansert sakprosa?
- Hva betyr det for kildebruk, kildeanalyser og arkivstudier?
- Hva betyr det for oppmerksomheten mot og tilnærmingen til historiske fenomener og aktører?

Vi ønsker ikke å lage en norsk vs. engelsk-debatt, men å invitere historikere som har arbeidet på ulike fagfelt innenfor historie, og med studier på ulike analyse- og syntesenivå, til å reflektere over eget fagfelt, egen faghorisont og dilemmaer i egen praksis knyttet til valg av fagspråk og publiseringspraksis.

Vi ønsker å gjøre dette gjennom to påfølgende sesjoner, der vi i den første ber et utvalg historikere om å undersøke og reflektere over disse spørsmålene i eget fagfelt og praksis. I den andre sesjonen ønsker vi å lage et panel med ulike historikere som kan samtale om slike dilemmaer og utfordringer i egen erfaring og praksis. gjennom hvert sitt innlegg. Deretter lager vi et panel der vi samtaler videre om dilemmaer og utfordringer.

Annen sesjon:

1. Marthe Hommerstad, leder av Norsk lokalhistorisk institutt ved Nasjonalbiblioteket: Lokalhistorie mellom formidling og fag: språk som folkelig bindeledd eller stengsel for fagutvikling?
2. May-Brith Ohman Nielsen, professor, UiA: Språkvalg og fagoffentligheter: Tematiske og metodiske implikasjoner.
3. Panelsamtale (ca. 40 min.)

Sesjon 3B: Antisemittismens lange historie: Fremstillinger av jøder i middelalderens Norge

Rom: Stad, Høgskulebygget

Sesjonsleder: Linn Willetts Borgen, rådgiver for forskning og fagutvikling, Fortidsminneforeningen

I 2022 viste en ny vitenskapelig publikasjon artikkel at motivet på et av søylehodene i Urnes stavkirke i Sogn kan tolkes som en dehumaniserende og ondsinnet karikatur av jøder. Urnes stavkirke er en av Norges 8 oppføringer i UNESCOs verdensarvliste og eies av Fortidsminneforeningen. Foreningen hadde fra 1960-tallet brukt nettopp dette motivet som sitt emblem, og de nye opplysningene førte til at foreningen byttet logo i 2023. I denne sesjonen ønsker vi å belyse problemstillingene knyttet til dette motivet både i sin idé- og realhistoriske teologiske sammenheng, og i en moderne historiebruks-kontekst.

Vi vil se på hvordan jøder ble fremstilt i litteratur, liturgi og kunst i middelalderens Norge, og vil belyse antisemittiske forestillinger med en lang virkningshistorie. Innleggene tar for seg ulike typer kildemateriale og undersøker eksempler på jødefiendtlige ideer og bilder som verserte i kjølvannet av det første korstoget. Korstogsaktiviteten bidro på ulike måter til å intensivere og utvide den motstanden mot jødedommen som kristendommen bar med seg fra starten.

Vi skal også belyse hvordan dette tankegodset var utbredt i Norge, selv om mange ikke hadde direkte kontakt med eller kjennskap til jøder. Vi ser på norrøne teksters bruk jøden som litterær figur og skjellsord, og utforsker de liturgiske kildene som må ha bidratt sterkt til å forme skandinavers oppfatning av jøder og jødedom. Vi vender til slutt blikket mot middelalderens bildekunst, og ser på hvordan bildene både konkretiserte de tekstlige fiendebildene, og bidro med sine egne metaforer og karikaturer, slik de for eksempel vises i Urnes-kirken.

Informasjon om innlegg og deltakere:

Introduksjon

Linn Willetts Borgen, rådgiver forskning og fagutvikling, Fortidsminneforeningen

«Antisemittisme som litterær importvare: Fremstillingen av jøder i norrøne skrifter»

Vidar Alne Paulsen, undervisningsleder, Jødisk museum i Oslo

«Jødernes ondskap som forutsetning for frelsen: Fremstilling av jøder i liturgiske kilder»

Eivor Andersen Oftestad, professor i Kristendomshistorie, Høgskolen i Innlandet

«Fiendebilder: anti-jødiske avbildninger i skandinavisk middelalder»

Margrethe C. Stang, førsteamanuensis i kunsthistorie, NTNU

Sesjonsleder: Linn Willetts Borgen, rådgiver for forskning og fagutvikling, Fortidsminneforeningen

Sesjon 3C: Krise og endring i Haugebevegelsen etter Hans Nielsen Huges død i 1824

Rom: Ålfoten, Høgskulebygget

Den en gang så radikale vekkellesbevegelsen som Hans Nielsen Hauge startet på slutten av 1700-tallet, så helt annerledes ut i årene etter den karismatiske lederens død i 1824. Hugianerne ble oppfattet som mer og mer moderate og ble gradvis tettere integrert i den etter hvert hegemoniske embetsmannsstaten etter 1814, samtidig som pietistisk teologi og en viss politisk opposisjon fortsatte å prege bevegelsen.

Analyser av denne fasen i Haugebevegelsens historie har vært i mindretall når man ser forskningen på hugianerne under ett. Det har vært bevegelsens mest radikale fase, nemlig den under eneveldet, som har blitt grundigst undersøkt. Historikere har imidlertid påpekt hvordan Haugebevegelsen fostret både stortingsmenn og industrigründere i det selvstendige Norge, og det har blitt foreslått at bevegelsen bidro sterkt til kultivering av det tidlige norske organisasjonslivet. Dette har likevel ofte blitt analysert uten å ta høyde for de skiftende fasene i bevegelsens lange historie, med Huges dom i 1814 og endringen i forbindelse med lederens død i 1824 som viktige holdepunkter.

Etter dommen på tampen av 1814 har hugianerne også blitt beskrevet som «ein malande katt på statens fang», for å bruke Berge Fures ord. Samtidig tar bevegelsens tidlige, radikale fase fremdeles stor plass i fortellingen om hugianerne utover 1800-tallet. Disse perspektivene er det rom for å nyansere. I denne sesjonen skal vi drøfte hvordan man i større grad kan forstå «den senere» Haugebevegelsen mellom 1814 og 1845, i lys av både bevegelsens egne røtter og interne utvikling samt de betydelige endringsprosessene Norge gikk gjennom på samme tid. I tillegg ønsker vi å stille spørsmål ved ettertidens fortolkninger av hugianerne, alt med mål om å komme med nye perspektiv på den religiøse folkebevegelsen som forandret Norge. Panelet vil bestå av tre innledninger:

Jostein Garcia de Presno, HVO: «Huges testament og institusjonaliseringen av Haugebevegelsen».

Trygve Riiser Gundersen: «Hans Nielsen Hauge etter løslatelsen: mystikk eller establishment?»

Eli M. Farstad, USN: «Haugerørsla og embetsmennene – religiøs organisering og politisk handlingsrom etter 1814»

Kristian H. Nymark, USN: «Hugianernes plass i norsk venstreopposisjon på 1800-tallet.

Sesjon 3D: Blikket mot nord - kartografi og kunnskap om nordområdene ca. 1480-1600

Rom: Yggdrasil, Bragebygget

Moderator: Ian Peter Grohse (førsteamanuensis i eldre historie), Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi – UiT Norges arktiske universitet

UiT har en av verdens mest komplette samlinger av eldre kart og bøker om nordområdene. Kartene, og de bokverkene de tilhørte, er unike kilder til den fremvoksende kunnskapen om geografiske og etnografiske forhold lengst nord i Europa. Kunnskapen om territorier og mennesker på andre kontinenter økte dramatisk i løpet av den europeiske «oppdagelsestiden» på 1400- og 1500-tallet. Kart utgjør verdifulle kilder til den spirende europeiske kunnskapsrevolusjonen, og blir ofte benyttet i forskningslitteraturen som uttrykk for lærde forestillinger (og vrangforestillinger) om Afrika, Asia og ikke minst det nyoppdagede Amerika. Derimot har det vært relativt lite forskning på den samtidige kartleggingen av nordområdenes geografi og etnografi. Det tekstlige og kartografiske kildematerialet om områdene nord for norske, svenske og russiske metropoler er imidlertid svært rikt. Universitetsbibliotekets omfattende spesialsamlinger utgjør i denne sammenhengen en enestående, men hittil lite utnyttet ressurs. Gjennom utforskning av dette unike materialets innhold og intellektuelle kontekst, skal forskere kaste nytt lys over europeeres befatning med og kunnskap om «den kjente verdens» nordligste yttergrense på 1400- og 1500-tallet.

Denne sesjonen, sponset av forskningsgruppen Creating the New North (UiT), gir noen innblikk i problemstillingene, innfallsvinklene, og metodene som driver denne forskningen. I det første bidraget tar Henning Poulsen Hansen, bokhistoriker og spesialbibliotekar ved UiT og Riksantikvarieämbetet, for seg stedsnavn (toponymi) på et utvalg av tidligmoderne kart over nordområdene. Hansen diskuterer òg reproduksjonsteknikkene som ble brukt til å fremstille kart i denne perioden og undersøker videre bruken av kartusjer. I det andre bidraget diskuterer Andreas Klein, bokhistoriker og spesialbibliotekar ved UiT, hvordan tidlige kartskapere satte seg selv på kartet, og dermed også nordområdenes historiske landskap. I tillegg presenterer han bibliotekets rike boksamling og diskuterer forholdet mellom bøker om kart og kart i bøker. I det siste bidraget ser Simon Franzen, doktorgradsstipendiat ved UiT, nærmere på kartografiske fremstillinger av Moskstraumen fra 1500- og 1600-tallet og spør hva representasjoner av malstrømmen kan fortelle oss om kartografers romforestillinger, naturkunnskap og bruk på klassiske topoi.

Foredragsholdere

- Simon Franzen, Doktorgradsstipendiat, Universitetsbibliotek & Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi – UiT Norges arktiske universitet

- Henning Poulsen Hansen (spesialbibliotekar), Universitetsbiblioteket – UiT Norges arktiske universitet, og Vitterhetsakademiens bibliotek, Riksantikvarieämbetet.

- Andreas Klein, spesialbibliotekar, Universitetsbibliotek – UiT Norges arktiske universitet.

Sesjon 3E: Lokalhistorisk sesjon

Rom: Siv, Bragebygget

Då Førde vart by 1960-1997

Knut Grove, Norce

Innlegget vil med utgangspunkt i den komande byhistoria om Førde (Martin Byrkjeland og Knut Grove, Selja forlag) ta for seg korleis Førde frå byrjinga av 1960-åra og til slutten av 1990-åra gjekk frå å vera ein liten tettstad til å bli ein by, som snart vart den største i tidlegare Sogn og Fjordane fylket. Prosessen gav mange nye innbyggjarar som i tillegg til å bygga eit nytt lokalsamfunn rundt den gamle tettstaden også skapte ein ny Førde-identitet.

Det blir for det første sett på årsakene til veksten Førde-samfunnet gjekk gjennom. To hendingar har stukke seg ut som særleg sentrale for å forstå utviklinga som skjedde: først lanseringa av Akergruppens plan om å etablere ein motordelfabrikk i Førde i 1965-1967, så regjeringsvedtaket i 1971 som la Sentralsjukehuset i Sogn og Fjordane til Førde. For det andre er spørsmålet kva som kom til å karakterisera den nye identiteten til Førde-samfunnet.

Dei to hendingane fungerer som koplingsinstansar mellom fortid og framtid. Dei knyter saman trådar frå fortida, men er på same tid med på å visa veg og strukturera framtida, i tråd med den historisk-sosiologiske tilnærminga Philip Abrams utvikla. Slik vart dei sentrale identifikasjonspunkt i ein ny identitet for Førde og innbyggjarane der.

Uroleg fred i etterkrigstida: Saka om «herr X». Eit lokalt mysterium i Ålesund rundt nyårsskiftet 1945/46.

Oddbjørn Hofseth, historikar og lektor ved Sentrum videregående skole.

Jula 1945 låg an til å bli tidenes høgtidsfeiring. For første gong på mange år kunne ein feire i eit land som var fritt. Slik vart det ikkje: I Ålesund vart romjulsfreden forstyrra av nokre mystiske hendingar, og nyåret 1946 fekk ein dramatisk start. Fleire vitne melde at dei hadde sett ein revolverdesperado i turområdet i byen, og skot vart avfyrt mot ein av landssvikarleirane i byen. Lokalavisa Sunnmørsposten rapporterte flittig om den mystiske personen, som dei døypte «herr X», som stadig slapp unna lovens lange arm. Politiet og militære var i full beredskap, og snart gjennomførte dei ein razzia på turområdet, som etter krigsåra var endra til det ukjente grunna enorm utbygging av tyske forsvarsverk, og som i romjula 1945 var eit nyleg demilitarisert område. Saka om «herr X» opnar opp eit historisk landskap som ser ganske annleis ut enn ein kanskje skulle tru, og viser at «den store freden» etter den andre verdskrigen ikkje nødvendigvis var så prega fred og ro som den store fortellinga om tida etter andre verdskrigen gjerne fortel oss.

Dette innlegget tek utgangspunkt i forskinga av innleggshaldaren om dette til no gløymte fenomenet. Gjennom lesing av forskjellige kjelder og litteratur vil innlegget gje eit interessant innblikk i eit makro/mikro-perspektiv som knyter trådane i eit lokalmiljø saman med utviklinga i Noreg, Europa og verda i den tidlege etterkrigstida, og med dei krisene og endringane den førte med seg.

Fenomenet *herr X* kan karakteriserast som ei krise (som det var ein kort og hektisk periode i eit lokalsamfunn), som kom som direkte følge av dei store endringane i tida, men som deretter raskt vart gløymt. Saka vart ikkje oppklart, avisene slutta etter kvart å skrive om dette fenomenet, og politiet la snart bort saka. Likevel meiner eg at denne saka kan fortelje oss mykje om krise og endring

i ei tid vi trur vi kjenner godt i den nasjonale minnekulturen. Saka er interessant i dag nettopp fordi ho er gløymt trass i all viraken ho skapte i si tid, og fordi kjeldene som vitnar om denne saka er så få (oppslag i lokal/regional presse og politiloggar og -rapportar).

«Somewheres» og «anywheres» i Agders grensebygder. Tilflytting og lokal identitetsforståelse i bynære lokalsamfunn i etterkrigstiden.

Trond Bjerkås, førsteamanuensis i historie, Universitetet i Agder

Hva betyr det for lokal identitetsdannelse at et sted preges av stor innflytting? Det er spørsmålet jeg stiller i dette innlegget, som tar utgangspunkt i to bygder, Søgne og Vågsbygd, i Kristiansand kommune i Agder. Valget av disse bygdene bunner i to lokalhistoriske arbeider som jeg nylig har avsluttet, men de har samtidig noen fellestrekk som gjør dem interessante å studere sammen. I etterkrigstiden var begge bygdene preget av sterk tilflytting som løsrev dem fra det gamle jordbrukssamfunnet. I «flukta fra landsbygda» i etterkrigstiden var de steder hvor folk flyttet til heller enn fra, nettopp fordi de lå nær byen. Slike bygder kan kalles «grensebygder» i den forstand at de i en periode av historien har utgjort en bevegelig og omstridt grense mellom det urbane og det rurale. Når folk flyttet til, ga ikke det bare flere folk til bygda, men det ga en annen type mennesker enn de som var der fra før. Med flyttestrømmene kom folk med høyere utdanning, jobb i tjenesteytende næringer og svakere bindinger til lokale tradisjoner. Dette er prosesser som kan tenkes å være konfliktforsterkende i visse politiske situasjoner. En slik situasjon er kommunereformen som ble foreløpig ferdigstilt i 2020, og som i Søgne har ført til en tidvis bitter strid i lokalsamfunnet. På 1960-tallet var Vågsbygd del av en lignende kommunesammenslåingsprosess.

Jeg ønsker å belyse lokal identitetsforståelse og historiebruk i forbindelse med disse prosessene. Et uomgjengelig teoretisk perspektiv er Stein Rokkans sentrum-periferimodell. I disse bygdene har skillet mellom det urbane og det rurale ofte gått tvers igjennom bygda. Et annet perspektiv jeg ønsker å prøve ut er David Goodharts begrepspar «somewheres» og «anywheres». «Somewheres» betegner mennesker med verdier knyttet til det lokale, det tradisjonelle og ofte kulturelt konservative. I motsetning til dette betegner «Anywheres» mennesker med verdier knyttet til det kosmopolitiske og kulturelt liberale. Til disse begrepene hører også et skille mellom praktisk, erfaringsbasert kunnskap og arbeid på den ene siden og høyere utdanning og teoretisk kunnskap på den andre.

Å synliggjøre fortiden: Historiske samlinger som turistattraksjoner i Kristiania, ca. 1850-1914

Ulrike Spring, Professor i nyere europeisk historie, Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo

1800-talls europeiske imperiums- og nasjonsbygging kjennetegnes av innsamling av kunnskap og gjenstander fra hele verden. Museer ble etablert med mål bl.a. om å kartlegge verdens kulturer og deres historie, sammenligne disse med hverandre og dermed arbeide fram det som utgjorde "det typiske" ved ens egen kultur. Museer ble en sentral del av den nasjonale minnekulturen og var med på å bestemme hva som var verdt å huske fra fortiden, samt hva som skulle bevares for fremtidige generasjoner. Historiske samlinger fungerte med andre ord ofte som en målestokk for en nasjons modernitet: de viste frem kulturell progresjon. De var ikke minst sentral for den vitenskapelige utforskningen av verden. Men de var også obligatoriske steder å besøke for den dannede turisten (som ønsket å danne seg videre).

I dette innlegget skal jeg se nærmere på universitetets historiske samlinger i Kristiania før 1914. Det er blitt skrevet en del om deres historie og om tilblivelsen av de ulike samlingene. Deres mottakelse

og deres betydning for å skape bestemte forestillinger om Norge finnes det derimot lite forskning på. Den andre delen av 1800-tallet var en tid med store endringer i Norge og Europa ellers. Industrialiseringen skjøtt fart, mobiliteten økte og parallelt med imperialistisk ekspansjon utviklet seg en europeisk turismeindustri. Antallet turister som reiste til Norge økte kraftig, og en infrastruktur ble lagt til rette og stadig forbedret. Reisebyråer og reisehåndbøker ble uunnværlige guider for både lokale og internasjonale turister, de rangerte severdigheter etter attraksjonsverdien, de strukturerte besøkene og foreslo hvor mye tid turistene skulle bruke på hver attraksjon, og de valgte og definerte hva de anså som de viktigste særtrekkene ved norsk kultur. De skapte det som John Urry kalte for "the tourist gaze". Jeg skal ta utgangspunkt i turismematerialet fra den tiden og undersøke hvilke samlinger turistene ønsket å besøke og hvilke gjenstander de var mest interessert i. Hva kan dette fortelle oss om forestillinger om Norges fortid og kultur? Og i hvilken grad endret disse seg i takt med endringer i Norges kulturelle og politiske landskap og nasjonsbyggingsprosessen?

Laurdag 9. september kl 09.00 – 10.20

Sesjon 4A: Frittstående foredrag

Rom: Storen, Høgskulebygget

1920: Året det partipolitiske landskapet endra seg etter en lokal jernbanestreik: En uvanlig kilde avslører et stort spill i en Venstre-organisert streikegruppe»

Inga Lill Grønnerud, lektor med tilleggsutdanning ved Rælingen videregående skole, Viken fylkeskommune

Lokførerstreiken i Kongsvinger var et stort politisk spill lokalt, og kan være med på å kaste lys over hvorfor partiet Venstre mista posisjonen som et stort parti med et bevisst sosialt ansvar. Fortellingen om streiken lokalt er basert hovedsakelig på lokale kilder fra Kongsvinger distrikt, og er ikke i søkbart arkivmateriale. I streikelederens privatarkiv kom jeg over en møtebok fra Kongsvinger desember 1920, og innholdet handler om hvordan jernbanestreiken utviklet seg og ble styrt lokalt. Jeg ønsker å belyse hvordan førstehåndskilden møteboka kan gi innsikt i større politiske og nasjonale strukturer.

Hvordan kan kildene belyse og hjelpe oss til å se større strukturer på nasjonalt nivå? En lokal hendelse, men også nasjonal - som denne streiken var, blir fortalt om av de streikende i de daglige møtene streikekomiteen holder. Vedtakene noteres ned i møteboka for arbeidsutvalget. Møteboka er inngangen til hvordan mikrohistorie kan speile et større nasjonalt narrativ. Hvis denne ene kilden ikke kan bekrefte eller avkrefte fortellingen, kan den i alle fall gi oss en større nyansering og forståelse for hendelser i fortiden.

Dyrtid er begrepet jeg ønsker å benytte som omdreiningspunkt for innlegget. Dyrtid var utgangspunktet for streiken den gang og er en gjenkjennbar økonomisk situasjon for oss nå, hundre år seinere. Dyrtida kan kategoriseres som ei krise ettersom den gjorde større forskjell på fattig og rik enn tidligere, og slik sett kan en si at mulighetsgapet i samfunnet ble forsterket. En kan argumentere for at dyrtida økte klassemotsetningene i samfunnet ytterligere. Dette gir grobunn for et «oss» og et «dem». Streikeledere peker på at statsansatte tok opp kampen mot sin arbeidsgiver, staten, for tredje gang. Streik er alltid uttrykk for ei krise og oppleves ofte som dramatisk av de streikende. Om ikke streiken førte til ei endring i lønn, ga den ringvirkninger på andre felt. Jeg ønsker å vise hvordan det kan ha tatt seg uttrykk i laugelokalt, og mulige politiske ringvirkninger nasjonalt. Kanskje var oppløpet til streiken avgjørende for hvordan et politisk parti minsket sine forutsetninger til å være en maktfaktor? Jeg ønsker å vise hvordan dyrtidssituasjonen, med streiken blant annet, ødela for Venstre som et stort politisk parti i Norge. Kan en se hvorfor maktstrukturen gikk fra Venstre til de stadig mer populære og økende medlemsmassen til Arbeiderpartiet?

Hva skjer med kampsport i krig? Jiu-jitsu i motstandsbevegelsen og i det norske Forsvaret (1940-1950)

Glenn-Eilif Solberg, Stipendiat i idrettshistorie, Institutt for idrett og samfunnsvitenskap, Norges idrettshøgskole

Asiatisk kampsport er undervurdert og understudert i norsk kontekst. Til tross for at ulike grupper i den norske motstandsbevegelsen trente på den japanske kampsporten jiu-jitsu under andre verdenskrig, nevnes dette bare overfladisk i krigs- og idrettshistorisk forskning. Jeg undersøker

derfor hvordan jiu-jitsu ble fremstilt og brukt under og etter krigen, samt hvilke konsekvenser dette fikk for nordmenns syn på asiatisk kampsport i etterkrigstiden. Innlegget er basert på et omfattende og variert kildemateriale fra et pågående PhD-prosjekt som undersøker nordmenns skiftende representasjoner av asiatisk kampsport på 1900-tallet.

Under okkupasjonen ble jiu-jitsu utøvd av en rekke ulike grupper: Politiet med sin jiu-jitsu-trening under den tyske okkupasjonen, mens Schønnings lærebok i jiu-jitsu ble pensum for enkelte Milorg-tropper. I Storbritannia fikk dessuten medlemmer av kompani Linge opplæring i en variant av jiu-jitsu, for at de skulle fungere som instruktører i Skandinavia. Sam Melberg, som representerte Norge ved Berlin-OL 1936, startet også jiu-jitsu grupper i Halden og Oslo, med mål om å rekruttere ungdom til motstandsbevegelsen. I tillegg lærte mange grunnleggende jiu-jitsu som del av Rikspolitiet og Reservepolitiet i Sverige.

Mine foreløpige funn tyder på at jiu-jitsu i løpet av denne perioden ble assimilert til "politigrep" i politiet og til "nærstridsteknikk" i forsvaret, representasjoner som ga få konnotasjoner til Japan. Samtidig ble begrepet "jiu-jitsu" assosiert med vold, kommandosoldater og snikmord, noe gjorde det vanskelig for asiatiske kampsporter å få aksept i norsk etterkrigstid. Håpet er at denne studien skal gi et innblikk i hvordan asiatisk kampsport har blitt tilpasset lokale forhold, krig og krisetider, samtidig som det gir et nytt blikk på motstandsbevegelsen aktiviteter.

Om forfatterne som ble etterforsket i landssvikoppgjøret etter andre verdenskrig

Pål Csaszni Halvorsen, postdoktor ved Nord universitet

Nordahl Griegs dikt står sentralt i norsk-opplæringen og historieundervisningen i den norske skole, men hva med dem som begikk litterært landssvik? Forfatterne beskrives ofte som et laug som sto på «rett side» under okkupasjonen, til tross for at eksempelvis lyrikeren Kristen Gundelach og forfatter og kritiker Finn Halvorsen deltok i Kulturtinget, og hadde sentrale stillinger i kulturlivet under okkupasjonen. I *Norsk litteraturhistorie* (Andersen, 2012: 443) er det viet en knapp halvside til okkupasjonstiden, og der kan vi lese at «Litteraturen var en del av motstandsarbeidet i Norge. [...] Men mange forfattere var også tyskervennlige». Eksemplene som trekkes frem er Knut Hamsun, Rolf Jacobsen, Åsmund Sveen, og Cally Monrad. Like fullt er det talende at litteraturen til Gundelach, Halvorsen, Sveen og Monrad ikke gjengis i disse bøkene, mens Nordahl Griegs dikt for eksempel gjør nettopp det. De landssvikende forfatternes tekster er «glemt», og mange av forfatterne er også det, unntatt et lite knippe som brukes som eksempler og da gjerne de som har hatt stillinger under okkupasjonen eller ytret tydelige tyskervennlige ord. Erttertiden har, som *Norsk litteraturhistorie* viser, gjerne vært opptatt av å plassere hvem som var på riktig og feil side under krigen. Samtidig var omtrent ti prosent av Den norske forfatterforenings medlemmer var medlem av Nasjonal samling under okkupasjonen, og en rekke forfattere utenfor foreningen var også NS-medlemmer eller utviste annen tyskervennlighet som resulterte i at de ble etterforsket for landssvik etter andre verdenskrig. Dette innlegget er basert på en analyse av landssviksakene til de 37 forfatterne som har en etterforskningsmappe i Landssvikarkivet, og ser på deres ulike veier inn i nasjonalsosialismen. Hvem var de, og hva kjennetegnet deres landssvik?

Sesjon 4B: En vei brolagt med gode intensjoner. Om norsk psykiatri- og psykiatripolitikk med spesiell vekt på tungpsykiatrien, ca. 1975–2023.

Rom: Stad, Høgskulebygget

Sesjonsleder: Professor Kai Østberg, Universitetet i Sørøst-Norge.

De siste tiårene har det foregått en drastisk nedbygging av antall døgnplasser i psykiatrien. I stedet har kommunen fått ansvar for den permanente bosettingen av mennesker med alvorlige psykiske lidelser. Idealet har vært, som i reformen av omsorgen for de psykisk utviklingshemmede (HVPU-reformen), å redusere stigmatisering og institusjonalisering, styrke respekten for pasientenes (eller brukernes) menneskerettigheter og bidra til økt integrasjon i samfunnet. Innenfor psykisk helsevern har man av tilsvarende grunner modifisert tvangslovgivningen slik at det mot pasienter med samtykkekompetanse bare kan brukes tvang ved akutt fare for liv og helse.

Intensjonene bak disse reformene har utvilsomt vært de beste, og for noen pasienter har det sikkert ført til økt livskvalitet. Helhetsbildet fortoner seg imidlertid mer og mer bekymringsfullt, både med hensyn til den enkelte pasients faktiske muligheter for et verdig liv og for samfunnsvernet. Nåløyet for å få langvarig hjelp på sykehus er blitt uhyre trangt. Kommunaliseringen og privatiseringen, samt «konkurransen» mellom forskjellige helseforetak og deres krav om å drive etter bedriftsøkonomiske prinsipper fører til fragmentering av ansvar og tendenser til å skyve de dårligste pasientene over på hverandre. Dette sammen med de strenge begrensningene på bruk av tvang (lovendring 2017) fører til at svært syke pasienter, med høy risiko for å være til fare for seg selv eller andre, ofte overlates til seg selv eller til den omsorg utslitte og redde pårørende evt. kan gi – hvis den syke vil ta den imot. Motsatt fører fraværet av et langtids sykehustilbud for de sykeste til at de i verste fall oppbevares i sikkerhetsavdelinger i årevis, under boforhold som ikke er ment for langvarig opphold. For enkelte har lovgivernes intensjoner om mer frihet, verdighet og samtykke i praksis ført til mer innesperring enn om man hadde tillatt en gradert bruk av tvang i egnede institusjoner.

Innleggene vil redegjøre for utviklingen og drøfte sterke og svake sider ved psykiatrien i dagens Norge. Vi vil også drøfte årsakene til den utvikling som har funnet sted: medisinske, ideologiske, administrative og historiske, samt betydningen av selve de politiske beslutningsprosessene, heri inkludert påvirkning fra lobbygrupper.

Andre innledere:

Professor Øyvind Thomassen, NTNU

Statsstipendiat Per Haave

Førsteamanuensis Magne Brekke Rabben

Sesjon 4C: Kapitalisme og liberalisme, tre spredte eksempler fra to århundrer

Rom: Ålfoten, Høgskulebygget

Leder. Pål Thonstad Sandvik, NTNU

Pål Thonstad Sandvik, NTNU: Da Jorden ble privat: Eiendomsrettens utvikling i det lange 1800-tallet, globale tendenser

Ola Morris Innset, Handelshøyskolen BI: Per Kleppe: sosialliberalist?

Gregory Ferguson-Cradler, Høgskolen i Innlandet: Liberalisering i globale fiskerier på 1990- og 2000-tallet: Peru, Russland og Norge

Disse tre foredragene har litt ulikt tematisk fokus. Det som binder dem sammen er interessen for hvordan økonomiske systemer skapes og forandres.

Sesjon 4D: Fra det lokale til det globale: Romlige perspektiver på historiedidaktikken

Rom: Yggdrasil, Bragebygget

Leder: Dag Hundstad, professor, Høgskolen i Innlandet

I denne sesjonen diskuteres romlige perspektiver i skoleverket og i lærerutdanningen, med særlig vekt på lokal- og globalhistorien. «Historie uten geografi blir nonsens» skrev Andreas Holmsen. Det er ingen tvil om at sted og historieforståelser er nær knyttet sammen, men romlige oppfatninger og måten vi konstruerer steder på er hele tiden i endring. Lokalhistorien formidles like gjerne i Facebook-grupper som i tykke bygdebøker, og forståelsen av og retorikken om historien til det globale sør og urfolk og nasjonale minoriteter er helt annerledes enn bare for noen år siden, for å nevne noen eksempler. Hvordan påvirker dette historiefaget i skolen? Selands innlegg tematiserer globalhistoriens rolle i den eldre historien, mens Malonæs tar utgangspunkt i debatten om behovet for å dekolonisere epistemologier i høyere utdanning, og diskuterer hvordan globalhistorie kan brukes som en tverrfaglig tilnærming i samfunnsfaget i lærerutdanningen for å fremme en mer inkluderende og mangfoldig tilnærming til undervisning. Hundstad drøfter lokalhistoriens plass i historieundervisningen – fra heimstadiæren og framover til våre dager. Oppfattes fortsatt lokalhistorien som relevant for dagens ungdom i et samfunn som er både globalisert og digitalisert?

Eivind Heldaas Seland, professor, Universitetet i Bergen: Globalhistoriske perspektiver på undervisning i eldre historie.

Tine Petersen Malonæs, høgskolelektor, Høgskolen i Innlandet: Didaktikk for å dekolonisere epistemologier i høyere utdanning: Globalhistorie som tverrfaglig tilnærming i lærerutdanningen.
Dag Hundstad, professor, Høgskolen i Innlandet: Lokalhistorien i historieundervisningen – noen spadestik.

Sesjon 4E: Frittstående foredrag

Rom: Siv, Bragebygget

Frihet og eiendom, kunnskap og bærekraft. Debatten om de norske sagbruksprivilegiene, 1814-1818.

Håkon Evju, førsteamanuensis i idéhistorie, Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk, UiO.

Riksforsamlingen på Eidsvoll tok i 1814 et tydelig standpunkt mot det gamle privilegiesamfunnet og eneveldets sentraliserte styring av det økonomiske liv. Nye begrensinger på næringsfriheten, skulle ikke innføres. Samtidig oppsto det raskt etter 1814 diskusjoner om hva som burde gjøres med de eksisterende privilegiene. Blant de viktigste av disse var sagbruksprivilegiene som ga rett til å sage tømmer for eksport og som var knyttet trelastnæringen og til de omkring tusen oppgangssagene. I mitt innlegg vil jeg analysere retorikken i debatten om disse privilegiene på Stortinget og i offentligheten. Jeg vil fremheve hvordan de to sidene i debatten tok i bruk ulike politiske språk og appellerte til ulike verdier. Mens tilhengerne av å oppheve privilegiene viste til prinsippet om næringsfrihet og retten til å disponere fritt over egen eiendom, appellerte motstanderne til skogenes tilstand, til forstvitenskap og farene ved å åpne for rovdrift på skogene. Debatten, som i 1818 endte med en liberalisering av sagbruksnæringene, uten at de gamle privilegiene helt ble opphevet, viser oss to ulike syn på hvordan best fremme økonomisk vekst og utvikling. Samtidig handlet den også om ulike syn på kunnskap og på hvem sine ord som burde veie tyngst i det politiske ordskiftet i det nye, mer demokratiske Norge.

Sirkusidrett: Idrettens ureine opphav på 1800-talet

Gudmund Skjeldal, førsteamanuensis, Norges idrettshøgskole

Dei klassiske framstillingane av norsk idretts moderne historie dreier seg om oppkomsten av Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug i 1861 og organiseringar etter dette (Olstad, 1987), sportifiseringsprosessen som skjedde i siste tredjepart av 1800-talet (Goksøyr, 1991; 2023), og dynamikken mellom norske idrettstradisjonar og britisk sport (Slagstad, 2008). Bakom den nye skyttarrørsla som særleg Olstad skriv om, song spenninga i unionen med Sverige. Kvar idrettane kom i frå, har vore mindre omtala. I liten grad har utviklinga av konkurranseidretten vore sett i lys av sirkusfenomenet på 1800-talet. Løping hadde sine artistar i bybiletet og sine tidvise duellar, det same gjeld bryting, og vektløfting og etterkvart boksing. Skøytesporten, som først blei splitta opp i hurtigløp og kunstløp på 1900-talet, hadde sine oppvisningar, sin musikk, sine bestemte kulissar – til og med sommarstid. Endåtil skihoppinga, denne norske oppfinninga, hadde format av oppvisning, og fann stad under marknadsveka i Kristiania, dette heilt sidan det første rennet som Centralforeningen heldt (1867), og i den relativt lange perioden Husebyrennet fann stad, 1879-1892. Det er sjølv sagt fleire måtar å sjå denne koordineringa på, men det er først i siste tiår av 1800-talet at langrenninga blir lagt bortanfor byen, og gatene, og sirkuset.

Ja, det er sirkuset som er den store antagonisten for ski-strategane i Skiforeningen, i Norsk idrætsblad og delvis i Centralforeningen – ikkje profesjonismen. Dette har eg sjølv kasta lys over i doktorgradsavhandlinga mi frå 2022, som handla om amatørforestillingar i norsk idrettsoffentlegheit (Skjeldal, 2022).

Sirkusfenomenet oppstod ikkje på 1800-talet. Artistriet har slektskap med kunsten; eller sagt omvendt: kunstomgrepet omfamna også kroppslege dugleikar og framsyningar. Sirkusfenomenet er

europesk, meir enn det er nasjonalt. Kulturen kan seiast å vera flyktig, med omreisande troppar. Likevel har han tydeleg nedslag i avisene og tidsskrifta, særleg som annonsar. For tida skriv eg på barneidrettens historie, med sirkusbarn som éin del. På sikt ønskjer eg å fortelja denne breiare historia om sirkusidretten i Norge på 1800-talet.

Sesjon 4F: Bokpresentasjon: *Landslova av 1274 – Rett, politikk og samfunn i norsk mellomalder*

Rom: 5042 Skriki, Høgskulebygget

Kong Magnus Lagabøters landslov av 1274 er eit storverk i norsk og europeisk rettshistorie. Ho var den fyrste riksdekkjande lovboka i Noreg, og éi av fire riksdekkjande lovverk i europeisk mellomalder. Landslova var vidare ein del av eit omfattande lovgjevingsprosjekt som òg inkluderte Bylova av 1276, Hirdskrå frå 1270-talet og den islandske lovboka Jónsbók av 1281. Enno viktigare er at ho vart nytta, noko ein kan sjå av bevart rettspraksis frå både mellomalderen og 1500- og 1600-talet. Nesten ein firedel av alle bevarte manuskript på norrønt fram til 1350 inneheld Landslova.

I denne boka vert difor Landslova, saman med Bylova og Sauebrevet for Færøyane, utforska. Mange av våre fremste mellomalderforskarar har valt seg ein regel som dei brukar som utgangspunkt for å utforska rett, politikk og samfunn. Samla vert det i boka teikna eit breitt og fargerikt bilete av norsk mellomalder.

Redaktørar:

Else Mundal (f. 1944) er professor emerita i norrøn filologi ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske fag ved Universitetet i Bergen.

Erik Opsahl (f. 1960) er professor ved Institutt for historiske og klassiske studier på NTNU.

Jørn Øyrehagen Sunde (f. 1972) er professor i rettshistorie ved Institutt for offentlig rett på Universitetet i Oslo, og forskar ved Nasjonalbiblioteket.

Miriam Tveit (f. 1979) er fyrsteamanuensis ved Fakultet for Samfunnsvitskap på Nord Universitet.

Andre bidragsytarar: Brage Hatløy, Hans Jacob Orning, Helle Vogt, Sigrun Høgetveit Berg, Kirsi Salonen, Magne Njåstad, Leidulf Melve, Ian Peter Grohse og Andras Mortensen

Erik Opsahl og Jørn Øyrehagen Sunde vil fyrst presentere kort boka, før Sigrun Høgetveit Berg, Ian Peter Grohse og Miriam Tveit vil gje korte presentasjonar bygd på bidraga deira i boka.

Sigrun Høgetveit Berg: Ættleiing

Ian Peter Grohse: Norgesveldet som rettsfellesskap – en presisering

Miriam Tveit: Hornsignal og urban orden

Laurdag 9. september kl 12.30 – 13.40

Sesjon 5A: Halvdan Koht: Historiker og omstridt politiker

Rom: Storen, Høgskulebygget

Åsmund Svendsen, førsteamanuensis i historie, Høgskulen i Volda
Hallvard Tjelmeland, professor emeritus i historie, UiT - Norges arktiske universitet

Det er lett å miste pusten når man blir stilt overfor minnet om Halvdan Koht. For historikere er Koht først og fremst historiker, men han arbeidet med mye mer. Ikke minst var han politiker. Det er særlig i denne rollen han er kjent i en bredere allmenhet. I enkelte miljø er Koht en forhatt person. I allmenne framstillinger om Norges vei inn i andre verdenskrig er Koht blitt en myte og en retorisk figur. Han er blitt sett som Norges svar på Neville Chamberlain – en arrogant fyr, høy på seg selv, med lav selvinnsett, noe som var skjebnesvangert for Norge i april 1940.

Et underliggende metodologisk spørsmål for denne sesjonen er hvilken nytte historikere har av et aktør- og et biografisk perspektiv. En forsker som Zara Steiner hevder i sitt verk om mellomkrigstidens internasjonale diplomatiske relasjoner at man for å forstå krisen som gjorde en europeisk konflikt om til en verdensomspennende krig, må ta høyde for kontekst og aktør – i en slik situasjon er da avgjørende å forstå tenkningen og handlingsmønsteret til sentralt plasserte politikere.

For å presentere nye perspektiver på Halvdan Koht vil professor Hallvard Tjelmeland (UiT - Norges arktiske universitet) se på mytene om Kohts ideologi og politikk - og drøfte bakgrunnen for disse. Førsteamanuensis Øyvind Tønnesson (Universitetet i Agder) vil kontekstualisere Koht ved å plassere ham inn i en elite, som så på seg selv «internasjonale menn». Koht var et mangfoldig menneske, en som kunne brukes i offentlige tjenester. En slik sammenheng var arbeidet han la ned i forbindelse med Grønlands-forhandlingene høsten 1923. Professor Sigrun Høgetveit Berg (UiT - Norges arktiske universitet) og Harald Dag Jølle (historiker ved Norsk Polarinstitutt) vil her drøfte Kohts syn på Grønland. Hva kunne og mente han om Grønland? Historikeren Koht er ikke glemt, og førsteamanuensis i historie Åsmund Svendsen (Høgskulen i Volda) vil drøfte Kohts rolle i perioden Jens Arup Seip kalte flerpartistatens historie: finnes det andre perspektiver på Koht som historiker enn et nasjonalt metodologisk perspektiv?

Åsmund Svendsen: Et atlantisk nettverk av historikere. Kohts internasjonale forankring
Sigrun Høgetveit Berg/Harald Dag Jølle: «Det Grønland vi miste»: Koht mellom vest og aust i Grønlands-saka.

Øyvind Tønnesson: «Nordmenn i *eliten av internasjonale menn* fra 1899». Om multilateralisme som fredspolitisk doktrine – og som en verdi i norsk utenrikspolitikk.

Hallvard Tjelmeland: Kohtsyndromet. Mytar og Halvdan Koht i norsk historieskriving

Sesjon 5B: I krigens skygge? Første verdenskrig i Norge 1914-1945

Rom: Stad, Høgskulebygget

Leder: Førsteamanuensis Eirik Brazier, Universitetet i Sørøst-Norge (USN)

Også i nøytrale land førte Første verdenskrig til en sosial og økonomisk krise som legitimerte statlig inngripen i samfunnet som hadde vært utenkelig tidligere. Wilhelm Keihlau omtalte fenomenet som «den inflaterte statsvirksomhet, en «krisepolitikk» som tillot den norske stat å ta direkte kontroll over alt fra forbruksvarer, til husleier, tvungen voldgift og alkoholforbud. Ingen tidligere handlinger av en norsk statsadministrasjon hadde til de grader grepet så direkte inn i det frie markedet og radikalt endret forholdet mellom privatlivet og den offentlige sfæren. Årene 1914-1918 utgjorde derfor et avgjørende brudd med den gamle liberalisme og endret den politiske atmosfærens oppfatning av forholdet mellom stat og samfunn, og individ, som Thomas C. Wyller argumenterer, der staten trådte frem som det virkelige nødanker i krisetid.

Nødvendigheten av å mobilisere og maksimere samfunnsressursene for å støtte opp om total krigføring ga også statene nye teknologiske og byråkratiske redskaper til å kontrollere sivilsamfunnene. Dette skjedde gjennom nye metoder for standardisering og informasjonsinnsamling, basert på det James C. Scott har kalt «high modernism» - høymodernitet, der alt skulle formes etter et mest mulig enhetlig og rasjonelt design og ut fra vitenskapelige premisser. Første verdenskrig bidro til å endre forholdet mellom borgere og stat på en fundamental måte, med en betydelig utvidelse av statens apparat for overvåkning og sosial kontroll. Dette grunnleggende skiftet fant også sted i det nøytrale Norge, der knapphet på ressurser, økt innvandring og økonomisk ustabilitet intensiverte behovet for at staten skulle definere og forsvare sin nasjon. Resultatet var fremveksten av en moderne overvåkingsstat eller informasjonsstat utstyrt med nye kraftige verktøy som i stadig større grad og systematisk samlet inn informasjon om sine borgere. Den høymoderne stat trakk seg ikke tilbake da krigen var over. Tvert imot fortsatte de nye standardiserte teknikker for å måle, skattlegge og overvåke innbyggerne og mobilisere samfunnsressursene til det maksimale å være et mål i seg selv også i fredstid. Slik ble forholdet mellom innbyggerne og staten fundamentalt forandret, også i de nøytrale landene som ikke deltok i krigføringen. Dette trekket ved det moderne samfunnet og informasjonsstaten ligger også i Zygmunt Baumans begrep om «gartnerimpulsen». Ifølge Bauman kommer moderniteten til uttrykk gjennom ulike former for sosialt ingeniørskap innenfor planlegging, offentlig helse, velferd osv., der den moderne staten opptrer som nettopp en gartner som skal holde hagen velstelt. Og da må ugress og alt annet som ikke passer inn i hagens design lukes ut for å sikre dens overlevelse.

Med utgangspunkt i Scott og Baumans begreper vil denne sesjonen se på hvordan det endrede forholdet mellom staten og innbyggerne under første verdenskrig la viktige premisser for den sosiale og politiske utviklingen både under og etter krigen. Et sentralt felt som det vil være relevante å se på er sammenhengen mellom den nye informasjonsstaten og utviklingen av en velferdsstat med en dobbel målsetting om å gi verdighet til alle på den ene siden, og å mobilisere samfunnet ressurser til det maksimale gjennom vitenskapelig sosial ingeniørskap basert på standardisering og informasjonsinnhenting på den andre siden. Et annet felt er forholdet mellom minoritet og majoritet, der mellomkrigstida så ny politikk knyttet til ekskludering og assimilering knyttet til steriliseringslover, fornorsking og ulike former for disiplinering av minoritetene, enten på etnisk eller på sosialt grunnlag.

- Førsteamanuensis Nik. Brandal, Oslo Nye Høyskole
- Førsteamanuensis Eirik Brazier, Universitetet i Sørøst-Norge (USN)
- Førsteamanuensis Chalak Kaveh, Høgskulen i Volda
- Statsstipendiat Per Haave

Sesjon 5C: Læreplandebatt: Hva vil LK20 bety for vår felles historiekultur?

Rom: Ålfoten, Høgskulebygget

Sesjonen ledes av Magne Brekke Rabben, førsteamanuensis ved Institutt for lærerutdanning, NTNU.

Føringene for historieundervisningen i skolen ble radikalt endret med innføringen av den nye læreplanen, LK20. Kronologien som grunnprinsipp for progresjon gjennom skoleløpet er helt borte. Nesten alle realhistoriske kompetansemål i grunnskolen erstattet med abstrakte kompetanseformuleringer som for eksempel dette kompetansemålet etter 7. trinn «reflektere over hvordan møter mellom mennesker har bidratt til å endre hvordan mennesker har tenkt og samfunn har vært organisert», eller dette kompetansemålet i ungdomsskolen, hvor elevene ikke nødvendigvis skal lære om den industrielle revolusjonen, men «utforske hvordan teknologi har vært og fremdeles er en endringsfaktor, og drøfte innvirkningen teknologien har hatt og har på enkeltmennesker, samfunn og natur». Fellesfaget historie i videregående har kompetansemål som omhandler sentrale nøkkelbegreper, men også her er det realhistoriske innholdet lite spesifisert.

I læreplanen er dybdelæring vektlagt fremfor faglig bredde, men er det mulig med dybdelæring i historie uten å bygge på en grunnleggende kronologisk oversiktskunnskap? Generelt har LK20 blitt kritisert for å prioritere ferdigheter og kompetanser på bekostning av konkret faglig innhold. Når det gjelder læreplanen i samfunnsfag spesielt, har den blant annet blitt kritisert for å være presentistisk, slik at historie ikke lenger undervises på egne premisser, men er med for å historisere kontemporær samfunnsfaglig tematikk.

I tillegg er det ingenting i læreplanen som sikrer at elevene landet over får undervisning i de samme historiske hendelsene. Hvilke konsekvenser kan de få for landets historiekultur når det er så få føringer for undervisningens tematiske innhold? Tradisjonelt sett har historiefaget i skolen vært ment å ha en felles identitetsskapende funksjon ved å bidra til en felles samfunnsfortelling. Er en god ting at den felles fortellingen er tonet så kraftig ned, fordi en felles fortelling ikke bare er inkluderende, men også ekskluderende? Eller bør det sikres en viss tematisk ensretting i historieundervisningen i skolen, slik at historiefaget fortsatt kan ha en rolle som lim i samfunnet?

Og hvor vil vi videre? Hvor problematisk er det at historiens rolle i samfunnsfaget først og fremst er å kontekstualisere nåtidsproblematikk? Er det i det hele tatt mulig å få plass til dybde, kontekst og oversikt samtidig? Hvor sterke bør føringene for realhistorisk innhold være i læreplanene? Vil vi tilbake til kunnskapsmålene fra 1900-tallets læreplaner, eller bør vi innføre kanonpunkter slik Danmark gjorde etter lange og opprivende diskusjoner? Hva bør de i så fall være, og hvem bør i så fall lage dem? Dette er noen av spørsmålene som vil diskuteres i denne sesjonen som vil være i format av en paneldebatt.

Panelet består av

- Marlen Ferrer, førsteamanuensis ved Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning, Oslomet
- Jakob Maliks, professor ved Institutt for lærerutdanning, NTNU
- May-Brith Ohman Nielsen, professor ved Institutt for religion, filosofi og historie, UiA

Sesjon 5D: Profesjonshistorie som kunnskapshistorie

Rom: Yggdrasil, Bragebygget

Kommentator: David Larsson Heidenblad, Centrum för kunskapshistoria, Lunds universitet

Gjennom noen konkrete empiriske eksempler vil denne sesjonen prøve ut hvordan profesjonshistorie og kunnskapshistorie gjensidig kan befrukte hverandre. Utgangspunktet er at praksisen til moderne profesjoner, som leger, advokater, prester, psykologer, lærere og sosialarbeidere, bidrar til at kunnskap sirkulerer mellom ulike sosiale sfærer. I velferdsstater av nordisk type har profesjoner på den ene side deltatt aktivt i utformingen og iverksettelsen av offentlig politikk, ikke minst i kraft av den kunnskap de forvalter og praktiserer. Her kan det være vanskelig å skille skarpt mellom profesjonskunnskap og annen ekspertkunnskap. Profesjonsutøvere, forskere og byråkrater vil ofte ha nær beslektet utdanning og forvalte overlappende kunnskapssystemer. Men på den annen side befinner profesjonsutøvere seg i velferdsstatens førstelinje, der offentlig politikk, abstrakte kunnskapssystemer og generelle prinsipper møter individet i dets konkrete problemsituasjon og «livsverden». Især de menneskebehandlingende profesjonene er derfor ofte blitt betraktet som formidlere eller «oversettere» mellom offentlige myndigheter, sivilsamfunnet og det enkelte subjekt. Profesjonsutøvere formidler profesjonens spesifikke kunnskap, språk, normer og verdier «nedover» til sine klientgrupper, samtidig som de utvikler kunnskap, innsikt og sensibiliteter i møtet med klientene som i varierende grad sirkuleres «oppover» til profesjonen, myndighetene og offentligheten.

Et tidlig, historisk interessant eksempel på slik toveis kunnskapssirkulasjon er prestene, som utgjorde enevoldsstatens «førstelinje» i lokalsamfunnet og overfor den enkelte undersått. Prestene forkynte den rette lutherske tro og formidlet et spekter av kunnskapsformer i sine kirkesogn samtidig som de rapporterte og formidlet kunnskap om lokalsamfunnet tilbake til rikets sentrum. I nyere tid kan beslektede mønstre av kunnskapssirkulasjon knyttes til f.eks. distriktslegene, lærerne og profesjoner i sosialsektoren.

Mens norske historiske forskere som Jens Arup Seip, Trond Nordby og Rune Slagstad har vært særlig opptatt av hvordan sentralt plasserte ekspertgrupper og kunnskapssystemer har lagt til rette for styring av samfunnet fra et maktsentrum, har kunnskapshistorien slik den har vært drevet ved *Centrum för kunskapshistoria* i Lund især konsentrert seg om den kunnskapssirkulasjon som har foregått med offentligheten som medium. Å studere kunnskapssirkulasjon med utgangspunkt i profesjoner og profesjonell praksis vil kunne bygge bro mellom et styringsorientert ovenfra-perspektiv og et hverdagsorientert nedenfra-perspektiv på kunnskapshistorie og kunnskapsmakt.

Innlegg: Jan Messel, Fredrik Thue, Stian Brynildsen (alle Senter for profesjonsstudier, OsloMet) og Birgitte Ellefsen (Politihøgskolen).

Sesjon 5E: Frittstående foredrag

Rom: Siv, Bragebygget

Woke mot trumpisme: Historieformidling i dagens USA

James Godbolt, USN Handelshøyskolen

Vi hører dagleg om det polariserte Amerika, woke og utestenging av kontroversielle meninger, såkalla no-plattforming, i massemedia. Men korleis har dette oppheta klimaet verka inn på historiefaget? To ulike døme på kampen om fortida kan gje oss eit gløtt inn i desse kontroversane. Det første handlar om amerikansk historie og slaveri. I *Prosjekt 1619* har journalistar frå New York Times laga ei mykje omtala og omstridd framstilling av amerikansk historie med utgangspunkt i dei første slavane som kom til USA i 1619. Det andre dømet er eit høgreorientert oppgjer med Howard Zinns populære framstilling av USAs historie, *A People's History of the United States* (1980; norsk utgåve frå 2006). I bresjen for oppgjeret står professor i engelsk Mary Grabar, med tilknytning til ein konservativ tankesmie. I 2019 ga Grabar ut boka *Debunking Howard Zinn: Exposing the Fake History That Turned a Generation against America*.

Arkivkilder og autentisitet i en uoversiktlig digital virkelighet

Forskningskoordinator Ine Fintland, Arkivverket

God og pålitelig dokumentasjon er essensielt for å sikre demokrati og tillit i samfunnet. Samtidig er dagens samfunn preget av endringer som følge av digitaliseringsprosesser, som påvirker hvordan dokumentasjon blir skapt og delt. Det gir både utfordringer og muligheter.

Det digitale skiftet krever nye ferdigheter for de som bruker kildene, så vel som de som forvalter dem. Det blir enda viktigere å sette kilden i en historisk kontekst og etablere proveniens og autentisitet. Digitale teknologier har introdusert avanserte teknikker for forfalskning og spredning av falsk informasjon, som gjør det mer komplekst å vurdere autentisitet og sannhet, for eksempel ved bruk av teknologier som Chatbot bygger på. Chatbot kan beskrive kilder som fremstår som troverdige, men som i virkeligheten ikke eksisterer.

Forfalskning av informasjon er imidlertid ikke et nytt fenomen, og historikere har etablert gode rutiner for å vurdere autentisitet i analoge kilder. Hvilke verktøy har historikere i møte med digitalt skapt og digitaliserte kilder? Hvordan kan de vurdere at kildene de bruker er autentiske og pålitelige når kildene er digitale? Kan de ha den samme tilliten til digitale kilder som til de tradisjonelle kildene?

Arkivinstusjoner har et ansvar for å bevare de originale kildene, sørge for at de blir mulige å finne og tolke, og gi tilstrekkelig kontekstinformasjon til at historikerne kan utøve kildekritikk. For å ivareta denne rollen i det digitale skiftet, må Arkivverket må videreutvikle utvikle sine prosesser for mottak, sikker lagring og publisering av digitalt skapt og digitalisert materiale i Digitalarkivet.

Laurdag 9. september kl 13.50 – 15.00

Sesjon 6A: Mennesker og rev – relasjoner av kriser og endringer 1845-2017

Rom: Storen, Høgskulebygget

Koordinerende – korresponderende deltaker

may-brith.o.nielsen@uia.no

Innenfor miljøhistorie og studier av menneskers kulturelle og materielle forhold til natur, kan undersøkelser av menneskers forhold til andre arter åpne for nye perspektiver på nasjonal og lokal historie. Her møter vi forestillinger om natur og økosystemer, men også utbredte, men glemte, praksiser i de fleste lokalsamfunn i Norge. Forholdet til arter som rev har vært preget av skiftende forestillinger og verdier. Det har ofte vært anstrengt, men har gjennomgått store endringer og dramatiske perioder i moderne historie. I denne sesjonen setter vi tre ulike perspektiver på menneske og rev.

May-Brith Ohman Nielsen, professor i historie, Universitetet i Agder:

Utryddingskampanjer mot vill rev i Norge 1845-1975 – Mål, metoder og resultater.

Innlegget bygger på to nylig publiserte studier av statlig ledede, og lokalt gjennomførte, utryddingskampanjer mot rev og annen makrofauna andre i Norge.

Anne Jorunn Frøyen, PHD og forsker, Jærmuseet:

Reven blir menneskets eiendom. Mennesker og rev-relasjoner i pelsdyrfarming 1920-1960, en historie om kriser og endringer.

Innlegget bygger på en pågående studie av norsk revefarming og pelsdyrnæring, og er den første historiske studien av en næring som nå er avviklet.

Anne Mette Seines, PHD-student, Universitetet i Agder:

Revegiften og reveårets historie. Giftige relasjoner i ending 1845-1975.

Innlegget bygger på et pågående PHD-studie av skandinaviske giftprotokoller og av gift solgt for ulike formål fra apoteker over hele Norge.

Sesjon 6B: Revolusjonære protestidealer – Kjønn og protest på tidlig 1900-tall

Rom: Stad, Høgskulebygget

Sesjonsleder: Miriam Tveit, Førsteamanuensis, Nord Universitet

Frank Jacob: Krisers funksjon/rolle i fremveksten av revolusjonære protester. Revolusjoner utvikler seg i situasjoner som er preget av – eller oppfattet som kriser, og gjerne ofte utallige samtidig. Hvorvidt, og i hvor stor grad, en krisesituasjon er avgjørende for å stimulere utgangspunktet for en protest innad (i revolusjonære bevegelser) vil bli analysert og forklart i denne teoretiske introduksjonen under dette innlegget. De teoretiske refleksjonene som blir presentert i dette foredraget vil oppsummere nyere forskningsresultater som er hentet fra komparative analyser av de Atlantiske Revolusjonene, dvs. Den amerikanske, den franske og den haitiske revolusjonen som alle fulgte en ti-trinns modell, som kommer til å bli forklart under dette faglige innlegget.

Steinar Aas: Revolusjonære fiskerbondesønner – maskulinitet og radikalisme
Hvorvidt revolusjonære tendenser viser seg å være alvorlige avhenger ofte av den lokale demografien. For eksempel var gruvebyer, blant annet Sulitjelma, hovedsakelig bebodd av unge menn. I kjølvannet av den russiske revolusjonen i 1917 skapte dette problemer for de lokale myndighetene som hadde til hensikt å opprettholde mest mulig fred. Dette innlegget ønsker å drøfte hvilken rolle den lokale demografien i Sulitjelma, i ovennevnte kontekst, spilte og hvordan den eksisterende og dominerende maskuliniteten i beliggenheten stimulerte revolusjonær radikalisme.

Jowan Mohammed: Kvinners krav for samfunnsendringer under krigstid, og krig som grobunn for protestforming.
Dette innlegget skal ta for seg hvordan Første Verdenskrig førte til oppstandelsen av protestbevegelser blant kvinner i New York mellom 1914 og 1918. Tradisjonelt har kvinner ofte måtte ty til mindre herskende metoder av protest pga. deres mangel på politiske embeter i samfunnet, spesielt under krigstiden før kvinner i USA hadde fått stemmerett. Blant annet kunne utdanning oppnås på utradisjonelle måter. I stedet for universitetsgrad har arbeiderklassen for eksempel tilhørighet til fagforeninger og arbeiderbevegelse, de har allianser med menn og kvinner med andre politiske idealer. Dette var nødvendig for å vise hvor mange som stilte seg bak kravene om kvinners kollektive krav om endring. Selv om krigen stimulerte sosiale endringer på tvers av kjønn, i tillegg til de politiske og økonomiske endringene som krigen naturligvis førte til, var den helt essensiell for kvinner da det var et kollektivt vindu for protestdannelse (og dermed krav om endringer).

Panel:

Prof. Steinar Aas, Nord Universitet

Prof. Frank Jacob, Nord Universitet

Stipendiat Jowan Mohammed, Nord Universitet

Sesjon 6C: Skjønnlitteratur, historie og pedagogisk praksis

Rom: Ålfoten, Høgskulebygget

Ansvarlige: Jens Johan Hyvik (UHS) og Harald Endre Tafjord (HVO)

Hvordan skal historikere forholde seg til skjønnlitteratur? Kan skjønnlitteratur brukes i undervisningen, og på hvilke måter? Dette er spørsmål som vi ønsker å diskutere på denne sesjonen. Vi vil ha to innganger til dette temaet. Det ene er den historiske romanen. Historiske romaner er nok ikke den sjangeren som har høyest status i historiefaget, men likevel er den en viktig inngang til historien for mange. Hvordan skal historikere forholde seg til historiske romaner, og kan de brukes i undervisningen? Den andre inngangen er skjønnlitteratur som inngang til en historisk samtid. Det er ikke ukjent å bruke skjønnlitteratur som kilde i historiefaget, men det er heller ikke veldig vanlig. Her ønsker vi å diskutere hva skjønnlitteratur kan brukes som kilde til å øke vår forståelse av (og hva den ikke kan si noe om), og se på hvordan den kan brukes i historieundervisningen. Vi ønsker å sette av god tid til diskusjon, fordi noe av poenget er å engasjere deltakerne til å dele erfaringer og en åpen diskusjon om dette temaet.

Program:

Introduksjon Harald Endre Tafjord og Jens Johan Hyvik

Harald Endre Tafjord: «Den historiske romanen i historieundervisningen»

Jens Johan Hyvik: «Skjønnlitteratur som inngang til en historisk kontekst og historieundervisningen»

Åpen diskusjon: Skjønnlitteratur og historie.

Sesjon 6D: Den samiske dimensjonen i norrøne opphavsmyster

Rom: Yggdrasil, Bragebygget

Sesjonsleder: Martin Øystese, Universitetslektor ved Institutt for Lærerutdanning, NTNU.

Denne sesjonen vil utforske innlemmingen av samiske aner i genealogiene til norske og skandinaviske eliter. Hva slags betydning kan denne praksisen ha hatt og hva kan det fortelle om holdninger til samene blant middelalderens eliter?

Flere narrativer i kretsen av tekster som berører det norske kongedømmets politiske og dynastiske opphav forteller om ekteskapsforbindelser mellom norrøne høvdinger og figurer som enten eksplisitt framstilles som samiske eller tildeles egenskaper som vanligvis assosieres med samer i norrøn litteratur. Inntil nylig har det faglige grunnlaget for diskusjonen omkring disse episodene langt på vei vært Gro Steinslands teorier om hierogamimyten som framstiller en norrøn høvdings "hellige bryllup" med kongedømmet, her representert av samiske kvinner. Det argumenteres for at slike myter bidrar til å skape politisk legitimitet for etterkommerne av det hellige paret. Snøfrids giftermål med Harald Hårfagre har vært fremhevet som det fremste eksempelet på myten, selv om Claus Krag mente at hele historien kunne avvises som eventyr.

I denne sesjonen prøver vi å navigere mellom disse ulike synspunktene og framby nye tolkninger av materialet som også inkluderer langt flere typer relasjoner enn den mellom en norrøn høvding og en samisk brud. I tillegg til legenden om Snøfrid og Harald Hårfagre (*Ågrip* og *Heimskringla*), ser vi på flere andre mytologiske genealogier og figurer nevnt i opphavsmytene *Norge blir funnet/Hvordan Norge ble bygd*, *Landnåmabok* og flere av fornalder- og islendingesagaene.

Emil Eliasson ser nærmere på de samiske karakterene i *Ågrip* og argumenterer for at disse er overtatt fra et latinsk forelegg hvor de har virket som satiriske bilder på geistligheten i Nidarosprovinsen. Samtidig argumenterer Eliasson for at *Ågrip*forfatteren selv har omformet materialet til å inngå i en dynastisk sammenheng.

Peter Sigurdson Lunga tar for seg samlingen av flere opphavsmyster omkring det samiske "Dovredynastiet" som først dukker opp i innledningen til *Orknøyingenes saga* (også kjent som *Norge blir funnet*) med kong Rolv fra Berg og hans far Svade jotun. Gjennom 1200 og 1300-tallet knyttes flere navn og etterkommere til dette dynastiet og innlegget undersøker sammenhengen mellom dynastisk legitimitet, forestillinger om etnisitet, og en mer generell etiologisk dimensjon i et liminalt rom.

Benjamin Allport utforsker genealogien til Kong Raum Norsson i *Hvordan Norge ble bygd*, og mer spesifikt hans ekteskap med to opplandske damer fra dynastier med samiske forbindelser. Foredraget identifiserer analoge figurer i skandinavisk litteratur fra middelalderen og vurderer hvordan mytens karakterisering av østnorske eliter er påvirket av denne tilsynelatende samiske arven.

Innlegg:

- *Middelaldersk satire og de samiske karakterene i Ågrip*, ved Emil Mård Vaadal Eliasson, Universitetslektor ved Institutt for Lærerutdanning, NTNU
- *Det samiske kongedynastiet fra Dovre og deres etterkommere*, ved Peter Sigurdson Lunga, Førsteamanuensis ved Institutt for Lærerutdanning, NTNU
- *Ekteskapene til Kong Raum og den samiske dimensjonen i det østnorske aristokratiet*, ved Benjamin Allport, Postdoktor ved Institutt for arkeologi konservering og historie, UiO

Sesjon 6E: Frittstående foredrag

Rom: Siv, Bragebygget

Nytt syn på mobiliseringsreglementet av 1935 - og hvilke konsekvenser det bør få

Bjørn Skåret

Jeg tar i dette innlegget opp tråden fra boka *Hvilket nummer ringte Ljungberg?* (Fregn Forlag 2020) som handler om hvorfor det ble stille mobilisering den 9. april 1940.

Ti av elleve regjeringsmedlemmer forklarte for Undersøkelseskommisjonen av 1945 at de i de tidlige morgentimene den 9. april hadde vedtatt å kalle inn all tilgjengelig krigsmakt så raskt som mulig til forsvar mot det tyske angrepet. Altså alminnelig mobilisering. Men den ordren som forsvarsminister Ljungberg overbrakte til de militære sjefene, gikk ut på innkalling av de fire brigadene i Sør-Norge. Det var etter gjeldende reglement å oppfatte som «delvis mobilisering», noe som igjen innebar «stille» mobilisering med innkalling per brev, frammøte om tre dager og forbud mot offentliggjøring. Med henvisning til utenriksminister Kohts redegjørelse for Stortinget på Hamar senere på dagen, kom Kommisjonen fram til at regjeringen hadde vedtatt mobilisering av brigadene i den tro at det var alminnelig mobilisering. Dette ble også lagt til grunn ved stortingsbehandlingen av Kommisjonens innstilling i 1948 og har i hovedsak fått tilslutning av norske krigshistorikere.

Jeg har vært uenig i at Regjeringen Nygaardsvold hadde ansvaret for at det ble gitt ordre om stille mobilisering den 9. april og har blant annet funnet støtte i det faktum at regjeringen feilaktig har blitt tillagt ansvaret for det mobiliseringsreglementet som var gjeldende den 9. april 1940.

I mitt innlegg vil jeg gå nærmere inn på dette.

Salmebokstrid, kirkelig reformarbeid og strid i og mellom statsmakter. Menighetsmøtet 150 år

Per Kristian Aschim, førsteamanuensis II, MF vitenskapelig høyskole

11. oktober 1873 ble menighetsmøter innført ved kgl.res. av 11. oktober 1873. Samme dag ble Andreas Huges salmebok autorisert for bruk i gudstjenesten i statskirken, som et alternativ til M. B. Landstads kirkesalmebok som var autorisert fire år tidligere. Mens Landstads salmebok var utarbeidet på oppdrag fra regjeringen, var Huges salmebok et privat initiativ. Det menighetsmøtet som ble innført i 1873 hadde én oppgave: å beslutte om man skulle bytte salmebok i soknet.

Da menighetsmøtet ble innført, hadde det siden 1840-tallet vært diskutert om menighetene i statskirken burde få egne organer: et representativt organ kalt menighetsråd, og et allmøte kalt menighetsmøte. Flere forslag tok til orde for å innføre slike organer, og også organer på bispedømmenivå og nasjonalt nivå. På Stortinget i 1868-69 ble en lov om menighetsråd vedtatt, men nektet sanksjon av regjeringen. Regjeringen ville innkalle et rådgivende kirkemøte, men Stortinget nektet bevilgning. Var det menighetsmøtet som ble innført i 1873 en første spire til demokratiske organer i kirken? Hvordan var stemmerettsreglene? Hvordan forholder innføringen av menighetsmøtet seg til ikke-innføringen av menighetsråd fire år tidligere?

Prosessen fram mot den kgl.res. 11. oktober 1873 var konfliktfylt mellom Storting og regjering og internt i regjeringen. Et lovforslag om menighetsmøter ble avvist av Stortinget i 1873. Regjeringen grep da til Kongens anordningsmyndighet etter Grunnloven § 16, og opprettet menighetsmøtet ved kgl.res. Dette skjedde etter intern strid i regjeringen hvor kirkestatsråden satte stillingen sin inn på å få saken igjennom. Regjeringen hadde brukt Kongens anordningsmyndighet til å vedta innføring av prostimøter og kirkemøte ved tidligere anledninger. Begge disse beslutningene hadde vært avhengig

av Stortingets bevilgning til dekning av utgifter. Hva skyldtes motstanden mot menighetsmøtet i Stortinget og internt i regjeringen?

«Under trykket av den europæiske krig...» Norske presters respons på første verdenskrig

Øyvind Brun Andersen. Stipendiat i kirkehistorie. MF Vitenskapelig høyskole

I januar 1915 ble «Bergens presteforenings fredsgruppe» dannet «under trykket av den europæiske krig og under følelsen av Kristi kirkes ansvar for verdensfredens fremme». Organisasjonen tilsluttet seg «World Alliance of Churches for Promoting International Friendship», som var blitt dannet sommeren 1914. Gruppen oppfordret alle Norges prester om å melde sin interesse for å delta i en påtenkt «Norske presters fredsforening». I løpet av året var om lag halvparten av Norges prester blitt medlemmer. Men målet om å få formell støtte for foreningen og saken i Presteforeningen ved generalforsamlingen i 1915, ble likevel ikke nådd.

Helt fra starten ble spørsmålet reist om gruppens holdning til forsvaret og forsvarssaken. Var man i virkeligheten alliert med krefter som ble oppfattet som *antinasjonale*, nemlig sosialistene og deres «antimilitarisme» og «forsvarsnihilisme»? Var man blant de «fedrelandsløse», som ikke ville vise respekt for det Gud hadde gitt det norske folk? På tross av stadig gjentatte forsikringer om at de ikke ønsket å motarbeide forsvaret eller forsvarssaken, klarte ikke fredsprestene å riste denne mistanken av seg.

Fredsprestene representerte en form for kristen internasjonalisme som betraktet kristendommen som et nødvendig middel for å etablere en fredelig verdensorden. Motivert av kristendommens universelle ambisjoner ønsket de å arbeide for tillit og forsoning mellom nasjonene. Men denne ideen kolliderte med en kristen nasjonalisme, som fremfor alt betraktet *nasjonen* som uttrykk for Guds vilje, og dermed forsvaret av nasjonen som en hellig plikt. Forholdet mellom det nasjonale og det internasjonale var ikke prinsipielt sett et nullsumspill, men i den dramatiske situasjonen krigen skapte, ble vektleggingen og retorikken viktig. Jeg vil gå inn i denne debatten og gi et utkast til en forklaring på hvorfor fredsprestene både lyktes og mislyktes i å knytte norske prester til den kristne internasjonalismen i 1915.